

The Project Gutenberg eBook of Paholaiselle luvattu, by Arne Garborg

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Paholaiselle luvattu

Author: Arne Garborg

Release Date: February 12, 2011 [EBook #35257]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PAHOLAISELLE LUVATTU ***

Produced by Tapio Riikonen

PAHOLAISELLE LUVATTU

Kirj.

Arne Garborg

(Suomennos.)

Nikolainkaupunki,
Waasan painoyhtiön kirjapainossa, 1886.

I.

Vouti Niilo Pedersen oli soma ja väkevä mies. Hän ei tehnyt koskaan hyvää enempää, kuin hänen täytyi; mutta ei hän kumminkaan tehnyt pahaakaan enempää, mitä sai käymään päinsä, sanoi kansa. Hän ei ollut siis suuresti suosittu, mutta kansa kunnioitti kuitenkin voutiaan.

Kun hän siis ylevänä ja vankkana, leveine hartioineen ja pitkine harmaine hiuksineen, jotka riippuivat paksun, mustan nahkapäähineen alta, kävi pitkään ja harvakseen astuskellen ulkona, niin väistyi kansa syrjään ja tervehti häntä, kuten itse kuningasta. Ja kun hän tuli pahalle tuulelle, niin katsoa tuijotti hän muihin ihmisiin suurilla, terävillä silmillään niin, että ne oikein vaalenivat siitä. Suunsa oli aina kiinni kuin kiven sauma, eikä kukaan ollut nähnyt voudin naurahtavan. Hän oli harva-puheinen, vaan kova

ääninen, ja mitä hän sanoi se oli sanottu.

Niilo Pedersen oli leskimies. Ja ne, jotka tunsivat ja muistivat hänen vaimonsa, sanoivat tämän olleen tavattoman sorean, vaan mustapintaisen ja ilkeä-katseisen. Aniharvoin saatiin häntä nähdä ja tuskin milloinkaan kirkossa. Voudin palvelusväki arveli rouvallaan olevan semmoisia asioita, joista ei kenenkään muun saisi tietää, ja hänen kuoltuaan kertoi huhu, että pahalainen oli muka nähty hänen sairastushuoneessaan samana yönä, jona hän kuoli, ja siitä päättivät kohta kaikki ihmiset, että tuo musta, jäykkä rouva Margareta oli myynyt itsensä pahalaiselle.

Voudilla oli vaimonsa kanssa tytär, jonka nimi oli Gunhilda, ja joka kaikin puolin oli äitinsä näköinen, vaan että hän oli vaaleapintaisempi ja kauniimpi. Mutta tämä tuli tietysti hänen nuoruudesta, arveli kansa.

Ollessaan kymmenen vuotias, sattui Gunhilda kerran näkemään huoneen harjalla pöllöhoukan. Tyttö juoksi tupaan kertomaan tätä äitillensä. Äiti ei vastannut sanaakaan, vaan vaaleni heti kuin ruumis. Seuraavana aamuna sairastui hän kuolintautiinsa, ja ennenkun viikko oli lopussa, päätti hän päivänsä.

Sitten sai Gunhilda kasvaa vapaana. Isänsä ei hänestä paljoa huolinut ja sitäpaitsi oli ukko harvoin kotonakaan. Tyttö kiiti ja heiskalehti metsissä ja mäillä, kuin lintu, jonka vuoksi häntä ruvettiin sanomaankin villiksi eli metsistyneeksi lapseksi. Ainoat, joiden kanssa hän oleskeli ja viihtyi, oli palvelusväki, jotka kertoivat hänelle satuja ja opettivat iloisia lauluja. Muuten kasvoi hän saamatta paljon tietoa niissä aineissa, joita muut ihmiset harrastivat, ja niinpä sanottiinkin, että hän tuskin osasi "Isä meidän", kun hän rippikouluun meni. Hän oli kaunis, terve ja uljas; mutta silmissänsä oli tytöllä jotakin omituista, joka muistutti äidistään.

Rippikouluun meni hän viidentoista ijässä. Hänellä ei ollut paljon yhteyttä muun nuorison kanssa, sillä useat vaan pelkäsivät häntä; mutta yhtä iloinen oli hän kuitenkin. Hän ei välittänyt muista kuin yhdestä ainoasta työstä, ja se oli Signe Lid; häntä näet sen, Gunhilda kaihoksui. Signe Lid oli ystävällinen ja vaaleaverinen, lempeä katseinen ja lempeä koko olennessaan; pojat pitivätkin hänestä paljon. Bård Neset myöskin oli yksi niistä, jotka loivat suosion silmäyksiä Signeen. Mutta tämäpä juuri ei ollutkaan Gunhildalle mieluista. Kun Bård istui ja silmäili Signeä, sai Gunhilda ikäänkuin piston rintaansa. Gunhilda koki yhä enemmän ja enemmän vetää Bård'in silmäilyjä puoleensa. Bård tajusikin vihdoin tämän ja piti sen oivallisena tuumana. Onhan kaikille hyvä asia olla kauneiden neitojen miellykkeenä; mutta vielä jalommalta tuntuu olla semmoisen tytön lemmittynä, kuin Gunhilda Niilontytär oli.

Kuluipa aikaa ja Bård sai vakuutuksen, että Gunhilda oli kauniimpi kuin Signe. Hän oli, näet sen, uljaampi ja hienompi sekä vielä päälliseksi iloisempi, reippaampi ja soreamman näköisempi kuin tuo valkoisen kalpea, hiljainen Lid'in tyttö. Tällaiset olivat nuo lumoavat vilkkaat silmät; Bård kuumeni ja punehtui, kun Gunhilda katsoi häneen. Sitä paitsi oli hän Signeä rikkaampi ja korkeasukuisempi. Bård'ille tuli paljon miettimistä tämän asian vuoksi ja usein toivoi hän saavansa vakaasti puhutella Gunhildaa. Mutta se ei tullut äntiin. — On myöskin muistettava, että vouti ei ole koskaan ollut hyvässä kansan suosiossa.

* * * * *

Kun he olivat päässeet ripille, saatiin heitä yhä harvemmin nähdä; Gunhilda oleskeli enimmäkseen kotona. Muuan vanhanpuoleinen rouvasnainen tuli tähän aikaan voutilaan, missä hänen piti ruveta emännöimään sekä opettamaan samalla Gunhildaa hienompiin tapoihin; hän kuuluu olleen, niin ainakin sanottiin, voudin sukulaisia. Mutta eipä Gunhilda hänestä paljoa välittänytkään. Enimmälleen oleili hän vaan piikakamarissa ja keittiössä, taikka heiskalehti toisinaan ulkona, kuten ennenkin oli tehnyt, hiihteli ja liukuili suksilla, lauleli totuttuja laulujaan sekä ajatteli Bård'ia. Aina sunnuntaina ja pyhinä, jolloin messua pidettiin, meni hän halulla kirkkoon ja oli perin onnellinen saatuaan nähdä lempensä esineen. Mutta Bård ei sattunut olemaankaan kaikisti kirkossa ja silloin tuli tyttö moneksi päiväksi pahalle tuulelle. — Kukaan ei arvannut eikä oivaltanut asian oikeaa laitaa; mutta vanhat palveliattaret sanoivat hänen tulevan yhä vaan paremmin ja paremmin äitinsä kaltaiseksi.

Tähän aikaan rupesi Bård uudelleen ajattelemaan Signeä. Hän olisi paremmin paikallaan omakseni, mietti hän, ja hänen kanssaan yhtymisestä seuraisi enemmän etua ja mukavuutta. Gunhilda on liian raivoisa ja vielä muukalais-sukuinen; eikä tuokaan, mitä hänen äidistään on huhuttu, ole mitään viehättävää muistella, ja eikä niistä seurauksista tyttökään vapaa liene, ajatteli Bård. Hän mieltyikin Signe'en, ja tällä tavoin kului vuosi umpeen. Silloin puhuivat kyläläisetkin kaikenmoista Bård Neset'istä ja Signe Lid'istä. Ja ihmisten lörrpötykset levisivät aina voudin taloon asti.

Kun Gunhilda sai tämän kuulla, tuli hän niin mielipahoilleen, että hän oikein itki. Hänessä syttyi ankara viha Signeä vastaan, semmoinen viha, että veri oikein kuohui hänessä. Onko tuo heikko Lid'tynkkä hänen voittava? Ottaako hän nyt sen pojan, jonka Gunhilda on itselleen valinnut? Ei sinä ilmaisna ikänä! Gunhilda tahtoo saada tuon pojan, ja kukaan ei häntä siitä estä. Mitä sitten moinen

moukan-tympykkä, tuommainen kuollon-kalpea, tyhmä olento hah, hah, kyllä hän saa nähdä, miten pitkälle hän pääsee Gunhilda Niilon tyttären kanssa! Ja nyt Gunhilda päätti kun päättikin saada Bård'in vaikka kiven sisästä. Bård on hänen; Gunhilda piti hänestä, ja sen jonka hän lemmittynään piti, tahtoi hän saada. Sen hän myöskin tiesi, että Bård'kin pitää hänestä. Bård oli ujo eikä hän luullut voivansa saada sellaista tyttöä kuin Gunhilda; sen vuoksi oli hän koettanut kosia Signeä, mutta nyt voipi hän mietteensä muuttaa, ja Gunhilda tiesi siis hänen olevan tulossa. Silloin saa Lid-tynkkiä vaan pureskella kynsiään hänen peräänsä! Sittenpä saa hän hävetä oikein luuta silmillä siitä, että hänellä on ollut niin suuria ajatuksia. Hah, hah, kyllä se nyt kuitenkin toisin käy! Ja Gunhilda nauroi ilosta. Nyt ei hän voinut olla sisällä, vaan meni ulos heikkalehtamaan ja mietiskeli mietiskelemistään, kunnes hän vihdoinkin pääsi ihan selville siitä, että asia oli niin. Ilta lähenee ja hän oli väsyksissä. Erään koivun juurella oli kivi, ja hän istui sille. Aurinko oli laskeumaisillaan; laajat varjot levisivät lehdoille ja joille. Hiljaisuus vallitsi metsässä; vaan kaukaa vuorten välistä kuului jotakin toivotusta. Linnut asettuivat yöpuilleen pesiinsä. Hyttyset survoilivat laskevan auringon punertavien säteiden kimalteessa. Gunhilda istui kauvan ja uneksi; vihdoinkin nousi hän seisolleen, katseli loistavilla silmillään laaksoa, hymyi kahdelle rastaalle, jotka tulivat lentäen, hälvi puunlehvällä sääskiä kasvoiltaan, ja lähti laulaen kotiinsa.

* * * * *

Seuraavana sunnuntaina meni Gunhilda kirkkoon. Päivä oli ihana; hän tiesi nyt jotenkin varmaan Bård'in tulevan. Varhain nousi Gunhilda ylös; hänen sydämensä tykytti, kun hän meni. Kirkossa asettui hän istumaan sellaiseen paikkaan, että Bård ainakin näkisi hänet; sillä hän tiesi nyt ainakin uudessa vaatteuksessaan olevansa kuulun kaunis. Mutta sittekin tunsu hän itsensä raskasmieliseksi ja kummalliseksi. Hänessä syntyi nimittäin semmoinen tunne, että ne ajatukset, jotka hänen siinä istuessaan valtasivat, olivat tuskin luovallisia, ja mikäli kirkko täyttyi väestä, sikäli tunsu hän itsensä ujommaksi ja alakuloisemmaksi. Kaikki kirkkoon tulijat kumartuivat rukoukseen; tämä saattoi Gunhildankin yhä enemmän ja enemmän kumartamaan päätänsä, ja se kainous, jota hän tunsu, punehdutti häntä. Kun Bård vihdoinkin astui kirkon-ovesta sisään ja silmäili ympärilleen, tuli hän niin hämillensä, että kasvonsa vaalenivat; sillä niin kaunista, kuin Gunhilda nyt oli, ei Bård ollut milloinkaan ennen nähnyt. Oli ikäänkuin hän olisi samalla kertaa nähnyt sekä Gunhildan että Signe'n: Gunhildan komeana ja lämpimän ihanana sekä Signe'n hellä tunteisena, hiljaisena, tyyneenä ja lempeänä. Hän painoi silmänsä alas välttääkseen lumousta. Mutta sitten laskettuaan istumaan ei hän enää voinut hallita silmiänsä. Hän istui yhdessä kohden ja tähysteli Gunhildaa. Toisinaan kun heidän silmäilyksensä sattuivat yhteen, punehtuivat he kumpikin. — Signe tuli vähää myöhemmin ja kun Bård nyt näki hänen, näytti tämä tuossa talonpoikaisessa puvussaan ja hiljaisuuteen taipuvassa ujosuudessaan hänen mielestään perin vähäpätöiseltä olenolta; mutta Gunhilda oli komea ja uhkea, kuin "ritari-impä" laulussa, ja sen lisäksi vielä niin lemmeikä ja hehkuva. Hienosti ja puhtaasti oli hänen pukunsa valmistettu, ja sujuvasti ja luonnikkaasti verhosi se hänen pyöreätä hartiotaan ja pulleaa poveaan; vaan Signe oli lauhkea ja vaalea, ilman palavuutta ja ryhtiä, hidas ja verkallinen koko olennossaan, ja kun hän istui tuossa nojaten virsikirjaansa vasten, näytti hän Bård'in mielestä melkein muukalaiselta. Ei maar, tuo ei sovi sille, joka voipi saada sellaisenkin tytön, kuin Gunhildan!

Ne silmäilyt, joita Gunhilda Bård'iin loi, olivat niin ihmeellisiä, niin lumoavia ja niin kainoutta ja hehkuvia ajatuksia täynnä, että joka kerta kun ne osuivat Bård'iin, tunsu tämä kuumen virin ruumiissaan. Ja Bård pian vaipui niin syviin mietteisiin ja mietelmiin, että hän melkein unohti missä hän olikaan. Kun Signe yhden ainoankin kerran uskalsi häneen katsoa vilasta, niin hän oikein säpsähti; sillä Bård istuessaan siellä tuijotteli Gunhildaan niin kiintyneenä, kuin hän olisi hortunut siihen. Tämä tuotti Signelle sellaisen ajatuksen, että Gunhilda oli kukaties oppinut enemmän äidiltään kuin itse kokenut.

Gunhilda lähti kirkosta ennen Jumalan-palveluksen päättymistä ja silmäili samassa Bård'ia ikäänkuin olisi tahtonut sanoa odottavansa häntä, ja että hän tulisi heti perässä. Siitä tuokiosta ruveten ei Bård'illa enää ollutkaan lepoa. Gunhildan mentyä tuntui hänestä, ikään kuin koko kirkko olisi pimennyt. Koskaan ennen ei hänestä ollut tuntunut kirkko pienine ikkunoineen, ahtaine penkkineen ja sen alttaria ja kuori-ovea kaartavine, siniseksi maalattuine tai kullattuine puu-enkelinkuvineen niin tukalalta kuin nyt. Hän seurasi ajatuksissaan Gunhildaa, tämän kulkiessa metsän läpitse vaaleiden kukkasten keskuste auringon säteiden säihkyessä. Bård'issa oli jotakin joka pakotti hänen seuraamaan tyttöä; hän oli näkevinään ikäänkuin Gunhilda olisi kääntynyt ja katsellut jälkeensä, tuleeko hän. Jumalan palvelus tuntui hänestä siis kovin pitkältä ja pappi hitaisimmalta nahjukselta, sillä niinkauan oli se hänestä viipyvänä pienimmissäkin toimissansa! Viimein ei Bård voinut enää mieltään malittaa; hän nousi äänetönnä ja lähti, vaikka pahalla omalla tunnolla, ja tuumasi, että ihmisten pitäisi saada nähdä kenen perään hän meni. Signeä ei hän suvainnut näkevänsä, eipä edes ajattelevansakaan häntä.

Kirkon edustalla oli vähäinen joukko ihmisiä, jotka puhelivat keskenään; Bård hiipi heidän välitsensä ja lähti kotia päin. Millään ehdolla ei hän suvainnut matkatoveria mukanaan tulemaan. Kun hän vaan pääsisi metsään — kenties? ehkä hän voi saavuttaa tytön, eihän se liene kaukana tieltä.

Poika joutui ihan hurmeeseen. Oli juuri kuin ilma olisi hehkunut ja tuoksunut; jok'ainoa hengähdys

tuoksui onnea ja ihmeellisiä tunteita. Metsäkin, missä hän kulki, näytti mielestään elävän ja liikkuvan; kaikki yhdistyivät ja heijastuivat auringon lämpimiin säteihin: kauniit värit, suloinen tuoksu ja lempeät varjot. Kuohuvan ilon valtaamana sanoi hän itsekseen: hän suosii minua! ja tämän lausui hän kerta toisensa perään, yhäti samallaisella onnella niin, että hän ikään kuin hengitti lempeä. Ja nyt oivalsi Bård, että hänkin rakastaa Gunhilda ja oli ainakin lempinyt häntä. Mutta Signeä! — toisella tavalla oli sen asian laita; eihän se ollutkaan rakkautta, se on ollut aivan toista, ainoastaan laimeaa, sammuvaa, innotonta unelmaa ilman tällaista tulta ja lämpöä; se oli vaan tavallista tuttavuutta. Mutta *tämä*, tämä on rakkautta! Sellaista, jollaisessa rakkaudessa ihminen voipi mennä vaikka kuolemaankin: mutta rakkaudestaan Signeen, sen hän kyllä tunsi, ei hän olisi voinut kuolla.

Hän ei ajatellut; hänellä oli vaan mielikuvia ja tunteita, hän uneksi niin, että hän oikein hehkui. Tulta leimusi hänen mielestään ilmakin, joka auringon lempeää lämpöä uhkuvana virtaili hänen ympärillään tuhansien kukkasten suloisessa tuoksussa. Hän oli onnellisin poika, mitä maa kantaa. Kahdenkymmenen vuotias, kaunis, rikas ja onnellinen tyttöjen pateissa — hänellä oli syytä ollakin iloinen, hän saattoi mielellään uneksiakin. Voudintytär oli tosin korkeammalla arvo-asteella, mutta eihän Bård Neset'kään ollut huonoimpia, ja että tyttö häntä rakasti, sen hän tiesi jo entisestään, ja sen oli hän taas tänäänkin nähnyt. Niin armaita silmiä ei voi kukaan uneksiakaan; herttaisimmatkin naissilmät, joita hän entuudestaan tunsi, olivat näihin verraten, vaan sulottomat ja kylmät. Kaikki oli kalpean kolkkoa Gunhildan rinnalla; kaikki halpaa varjoa vaan hänen mykevään, luontevaan poveensa, hänen tummiin, kiiltäviin hiuskutriinsa verraten; hän oli täydellisin, mitä asu voipi kuvaella; hänen ympärillään aaltoili lemmen-auringon lämmittävä rakkauden lumomeri. — Metsä tuli yhä tiheämmäksi, mitä edemmäksi Bård ennätti. Korkea hongikko ja taaja lehdikko täytti maan; auringon-säteet kimalsivat puiden lehviin, ikäänkuin kultasateena. Ruskeita oravia hyppi sinne tänne ja kirjava kissa koputteli hongan-oksaa. Kaikki oli niin hiljaista ja onnellista, että Bård ei ollut vielä milloinkaan nähnyt tämän päivän vertaista.

* * * * *

Näin iloisena kävellessään, täytyi Bård'in kuitenkin seisahtua, sillä jälestänsä mäeltä kuuli hän laulun. Tämä oli naisen ääni, raikas, vaan suloinen ja hellä, ikään kuin varova, toisinaan hieman vapisevakin; saattoi kyllä arvata, että se oli joku tyttö, joka yli laakson lauleli sulholleen, vaan oli peloissaan siitä, että joku muukin sen kuulisi. Bård pysyi yhdessä kohden ja kuunteli laulua, joka tenhokkaasti veti häntä puoleensa, sillä tuo oli kaunista laulun säveltä, joka kuului niin viehättävältä metsän hiljaisuudessa ja sopi niin hyvin pojan omille lämpimille unelmille. Laulu kuului vähitellen lähenevän häntä, ja kohtapa eroitti hän sanatkin ja tajusi sen tarkoituksen:

Ei o'o hyvä karskin pojan
Suotta kosiskella;
Koht' ei tiedä kenen tytön
Saakaan kullaksensa!

Tyttö vuottaa vuodet, päivät
Uneksien huolissaan,
Nuoruutensa kevät kuluu
Pojat hänt' ei muistakaan!

Tässä seurasi hetkisen äänettömyys ja sitten kuului laulu taas, mutta nyt vaan pikkuisen matkan päästä mäeltä.

En koskana usko karskia poikaa,
Sen mieli on kylmin ja kankein.
Mä sieväni, sorjani valitsen vaan
Se kaikist' on pulskin ja parhain.

Tässä vaikenä laulu. Bård tunsi mielensä kummalliseksi; hän mietti ensin hetkisen ja lauloi sitten:

Ken laulaa lehdos' vihannass'
Siimeksessä aikojaan?
Jos hemppu o'ot, niin odotas,
Mua et saakaan milloinkaan!

Hetkisen kuluttua kuului vastaan:

Sä poikanen karski kuin olletkaan
Niin varo myös aseetonta!
Ei helppo o'o kohdata hempukkaa,
Se hurmannut niin on monta!

Tämä vaikutti Bård'iin; — Hän tunsu äänen. Nyt kahisi pensaikko, nauru kuului, ja parin pätkinä-pensaan välistä pilkistihe näkyviin rattoisasti hymyilevät, hehkuvat ja lempeät kasvot; pyöreä pää ja paksut, tumman-ruskeat hiukset pistäytyivät esiin. Tämä oli Gunhilda.

Bård katsella töllötteli, ikäänkuin ei olisi voinut uskoa omia silmiään. Tyttö äkkäsi sen ja nauroi taas. "Ole varoillasi!" sanoi Gunhilda. "Sinä et keksi lumon livaustakaan, ennenkuin olet lumo-salissani Skreds-nuten'issa ilkeiden pitkä-kärsäisten noitain keskellä, ja pyrkiessäsi ulos, ovatkin portit suljetut... Nyt poika!" Ja Gunhilda oli niin lumoavainen, että Bård tahtoi syleillä häntä, mutta silloin nauroi hän ja juoksi pois ja Bård perässä. Nyt kiidettiin kuin hengen edestä. Bård'in sydän tykki kuin tuli; veri kihisi hänen korvissaan, ja hänen silmänsä leimusivat tulta iskien niin, että hän näki sivultaan levottomia välkytyksiä. "Gunhilda!" Tyttö juoksi — vaan nyt alkoi Bård jo saavuttaa häntä. "Suvaitse minun puhella kanssasi, Gunhilda!" pyysi hän, ja nyt oli hän niin lähellä tyttöä, että siinä ei pakeneminen enää auttanut. Gunhilda lievahdettuaan syrjään seisahtui, ja oli nyt vallan vaalea, mutta punehtui kohta. "Nyt tulet sinä vuorelle, jos et —!" lausui tyttö teeskennellyllä naurulla. "Vuorelle tai minne tahdotkin; mutta anna minun seurata sinua" pyysi poika. "Sinä olet kaunein mitä minä olen nähnyt". Suunnaton ilo loisti tytön kasvoista ja nyt oli hän voittanut! Mutta heti loi Gunhilda silmänsä alaspäin ja rupesi vakavaksi. "Nyt sinä valehtelet", sanoi hän. "Vaikka paikalla kuolisin", intti Bård vastaan. "Vaiti", virkkoi Gunhilda, "sen mitä nyt sanot minulle, olet sinä jo ammoiden kerroin vakuuttanut Signe'llekin." "Ei, sitä en ole tehnyt! sillä tämmöistä rakkautta ei minulla ole ikänä ollut häneen! Nähdessäni sinut tulen minä oikein huumeuksiin; en milloinkaan muistele häntä, jos sinä myönnät minulle lupauksesi." Gunhilda katseli syrjittäin ylös ja naurahteli, jonka tähden Bård arveli hänen tulleen hulluksi. Sitten sanoi tyttö: "Minä en usko sinua, ennenkuin näen". "Kaikkia mitä sinä sanot, tahdon minä tehdä." "Ei kaikkea!" "Kyllä, niin totta kuin tässä olen..." Silloin katsoi hän vakaasti Bård'iin, sanoen: "Pyydän siis sinun tänä päivänä sanomaan itsesi irti Signe'stä". "Enhän minä ole ikänä Signeen minkäänlaisella sanalla itseäni sitonutkaan". "Se ei ole totta!" "Kyllä, tosiaankin. Ajatellut olen kyllä toisinaan häntä ja puhunutkin hänen kanssaan; mutta minkäänlaista lupausta en koskaan ole hänelle antanut". "Voitko sinä sen valallasi vahvistaa?" "Aivan varmaan, niin kalliisti kuin tahdotkin." "Mutta nyt tulee sinun luvata minulle, että tästä lähin et milloinkaan puhu hänen kanssaan." "Minä en katso sinne päinkään, missä hän on ja kulkee." "Onko tuo nyt varmaa?" "On, niin totta kuin Jumala minua auttakoon!" — Nyt leimahti koko tuo verraton 17-vuotiaan tytön rakkaus ilmi liekkeihin; ja ylpeä hän oli, sillä nyt oli hän voittanut. Kauemmin ei hän siis malttanut itseään hillitä: hän kievahti Bård'in kaulaan niin lemмен lämpimänä ja innostuneena, että tämä melkein pelästyi, lausuen tyttö samassa: "Nyt olemme aina yhdessä." — Pian sitten oli tyttö poissa, ja Bård jäi seisomaan yksinään lumottuna juuri kuin olisi unesta herännyt.

Kummallista! Tämä jota Bård ei olisi milloinkaan uskonut ... hän, Gunhilda, joka oli niin erilainen kaikista muista, ... ja jota hän puolittain oli pelännytkin. Onko tämä nyt totta? Vai onko hän nähnyt unta? Onko hän ollut aivan huumeuksissa.

Mutta loitolla mäellä huhoiltiin pitkään, miellyttävästi ja suloisesti; sen kuuli kyllä, että huhoilia oli iloinen. Bård hivahti seisoalleen ja taas kuului huhoileminen. Totta tämä onkin. Ei hän ollutkaan uneksinut. Hän lähti monissa mietteissä kotiansa. Tämän tästäkin täytyi hänen kysyä itseltään: mikä lieneekään syynä siihen, että en ole iloisempi. Kukaties se, että tuo asia on sattunut niin äkkipäätä.

Mutta tästä lähtien oli Bård ihmisten mielestä kummallinen. Varsinkin herätti huomiota se, ett'ei hän enää mennyt Lid'in luokse. Kutkaan muut paitsi Signe eivät arvanneet, mikä tähän oli syynä; mutta tällä tytöllä oli asiasta omat ajatuksensa ja hän oli siis vaiti.

Gunhilda oli nyt mahtava ja varsin onnellinen. Sulhonsa lemмен oli hän voittanut ja vielä päälliseksi yhdellä ainoalla yrityksellä, joka sysäsi Lid'in tytön aivan takapajulle. Nyt sai tuo vaalean-kalpea moukan-tyngkä nähdä, kumpi heistä oli voimallisempi. Oi, miten Signen sydäntä mahtoikaan karvastella. Ja miten mahtoikaan hän kadehtia Gunhildaa. Kyllä, kyllä, vaan mitäpä sinä siihen nyt voit? Olisipa tosiaankin paikallaan, jos joku pitäjään tytöistä voisi ruveta häätämään Gunhilda Niilon tytärtä.

Ja nyt oli poika ihan varmaan hänen omansa. Miten voitetun näköisenä ja suijistuneena Bård olikaan nähdessään Gunhildan; miten nöyrästi hän pyysikään, ja miten kuuliaisena hän antautuikaan hänelle! Tyttö nauroi ilosta ajatellessaan sitä, miten kaikki muut ihmettelivät hänen muuttumistaan aivan toisellaiseksi. Hän juoksenteli ulkona useammin kuin tavallista, laulellen ja viserrellen lintujen kera kilpaa. Kun hän pääsi semmoiselle mäen-rinteelle, mihin Neset näkyi, huhoili hän niin, että seudun kunnat kaikuvat. Ja silloin taas, kun hän oleili sisällä, kävi koko huoneessa semmoinen jyty, semmoinen ilo, että vanha vouti ei tahtonut saada rauhaa missään. Vouti pahkiloitsi tuota, ja kylläpä siihen jo tuskautuikin; joutuipa hän väliin tavoittelemaankin häntä; mutta usein jäi ukko seisoa töllöttämään ja huutamaan perään, kun tyttö kiitihe ympäri metsistyneenä ja keveänä kuin lintu, ja vihdoin tulikin vouti huomaamaan sen, mitä ei hän vielä ennen ollut älynnytään: että tyttärensä oli sorea neito. Tuohan on jotakin ajateltavaa! Hän oli aina ollut nureissaan siitä, ett'ei Gunhilda ollut poika; mutta kun hän ajatteli ympäri, niin olihan jo kaunis tyttökkin hyvä olemassa. "Gunhilda, tyttöseni,"

kysyi hän eräänä päivänä, "tiedätkö kuinka vanha sinä olet?" "Seitsemän toista vuotias", vastasi tyttö-hempukka rattoisasti hymyillen — "seitsemäntoista vuotias!" "Hm!" mumisi vanhus, "oletko sinä noin iloinen seitsemännestä toista ikävuodestasi? Sinä et kyllin tiedä, että seitsemäntoista vuoden ikä on vaarallinen aika?" Tyttö silmäili isäänsä kujeellisesti naurahdellen. "Mahtaneekohan tuo niin olla?" kysyi tyttö. "Niinpä niinkin, mutta," virkkoi vouti, "katso sinä vaan eteesi!" Hänen mieleensä juohtui oman nuoruutensa muistot silmätessään tytärtään; tuommoinenhan hattara Margareta-vainajakin oli nuoruutensa aikana. Mutta eivätpä nuo entisetkään ajat ansaitse juuri miettimistä; vouti meni konttoriin niin kiireesti kuin pääsi. Nyt on vaan hankittava tyttärelle kelpo mies, ajatteli Niilo Pedersen.

Mutta Gunhilda ei miettinyt sitä. Tyttö tapasi usein Bård'in milloin kirkkotiellä, milloinpa missäkin, ja nämä kohtaukset olivat ainoita, joita Gunhilda piti arvossa. Tämä oli paljasta rakkautta, ilman ajatusta, vapaaluontoista ja vallatonta ikäänkuin taivaan linnuilla. He puhelivat paljon keskenään, mutta enimmäen oma-kohtaisuuksistaan, sitä vastoin vaan harvoin tulevaisuudesta, sillä tulevaisuutta ei ollut niin helppo miettiä, kuin he voivat toivoa, mutta sen he heittivätkin pois mielestään. Gunhilda erittäinkin johti puhetta. Bård joutui vaan kuuntelemaan, unhottaen itsensäkin, uneksien; useinkaan ei hän tietänyt mitä Gunhilda sanoi, hän vaan silmäili ja silmäili tyttöä, hänen liikkuvaa, hymyilevää suutansa valkoisine hampaineen, ja silmiään, jotka loistivat välähtelevällä hohteella, tuota tuuhevaa tukkaa ja noita hienoja käsiä. Nämä yhdessä-olot eivät olleet koskaan pitkiä, mutta sitä enemmän onnellisia; Bård arveli, ett'ei hän niittä voisi elääkkään.

Syksy läheni lähenemistään. Bård ja Gunhilda tapasivat yhä harvemmin toisensa. Mutta viimein kuitenkin saivat ihmiset tietoa tuosta lempi-touhusta. Ja silloinpas levisi kaikellaisia puheita ympäri pitäjään. Kukaan ei tajunnut Bård'in mielialaa. Kun kyllä olisi saanut sellaisenkin tytön kuin Signe'n, joka ei tosin ole erin omaisen rikas, mutta kumminkin kaunis ja sievä, ja päälliseksi niin kätevä ja työteliäs kaikissa töissään, kuin tyttö ikänä voipi olla, ja hän sen sijaan ottaa tuon puolihupsun voudin-tytären, jolla nyt kyllä on rahoja, vaan joka ei ymmärrä vähintäkään, mitä talossa tarvitaan; varmaankin on siis poika mieltä vailla. Tällaiset juorupuheet tulivat vihdoinkin aina Neset'in väenkin korville. Nyt ruvettiin kääntämään asiaa niin, että Nesiläiset olivat vanhaa äveriästä talonpoikais-sukua, vanhin ja etevin sukukunta koko pitäässä; ja Nesiläiset olivat aina olleet ensimmäisenä ja ikäänkuin johtajina kaikissa niissä kahakoissa, joita voi syntyä pappien ja ankarain voutien kesken. Olipa Bård'in iso-isäkin kerran nuoruudessaan ollut mukana tällaisessa kapinassa ja ajanut voudin pitäjäästä tiehensä, jonka karkoituksen hän teki semmoisella rajuudella, että vouti häidin tuskin pääsi hengissä matkoihinsa. Näiden seikkain vuoksi pidettiin Nesiläisiä oikeina "kansanvoiman" edustajina virkamiehiä vastaan, ja olivatkin he aina ponnistelleet vanhan talon-poikaistavan pysyttämiseksi ja siten osoittaneet olevansa etevimpiä vertaistensa joukossa. Kun he saivat kuulla tätä Bård'ista ja Gunhildasta, tekivät he siitä vaan pilaa. Mutta näitä puheita ei kuitenkaan sopinut vanhalle iso-isälle kertoa, sillä moista kuullessaan olisi hän varmaan syleskellyt niin, että se olisi oikein pelottanut. Tätä kaikkea vastaan oli Bård aseeton, ja se vielä pahinta, että hänen mielestään olivat vanhat varmaankin oikeassa. Gunhilda huomasikin pian, että Bård ei enää ollutkaan yhtä iloinen kuin ennen. Mutta hän arveli kuitenkin ihmisten lörpötysten vaan olevan tuohon syynä. Gunhilda koki tavalla, jos milläkin saattaa häntä iloisemmaksi; mutta entiselleen ei Bård sittenkään tullut, ja siitäkös tyttö oli pahoillaan. "Mitä sinä huolit noin paljon tuommoisista?" sanoi hän: "minäkään, vaikka olen naisihminen, en välitä niin vähääkään sellaisista!" Eipä Bård'ikaan, oman sanansa mukaan, ollut noista piittaavinaan; vaan siinä ei hän ainakaan totta puhunut.

Sitten sai Bård kuulla, että Signe oli hänen tähtensä tullut oikein kipeäksi. Tämä sattui häneen jotenkin ottavasti, eikä hän voinut vieläkään olla suosimatta semmoista tyttöä, joka rakasti niin lämpimästi ja uskollisesti ja kuitenkin niin tynesti ja puhtaasti häntä.

* * * * *

Kaikki voutilan väki tunsivat Bård'in ja Gunhildan välisen suhteen yhtä tarkalleen kuin itse talonkin olot. Yhden seikan oli vouti erittäinkin huomannut, nimittäin sen, että Gunhilda viime aikoina oli suuresti tasaantunut. Voudilla oli kuitenkin omat ajatuksensa tästä; hän arveli, näet sen, tuon tulevan siitä, että tyttö oli niin yksinäinen.

Eräänä päivänä kevät-talvella matkusti vouti kaupunkiin. Ja kun hän palasi kaupungista oli hänen mukanaan muuan hienokäytöksinen nuorukainen, jota hän nimitti herra Jörgen'iksi, ja jonka hän sanoi olevan aatelismiehen. "Sepä auttanee", sanoi vouti itsekseen.

Ja kylläpä tuo jonkullaista mieltymystä herättikin; sillä Gunhildan mielestä oli mies hyvinkin hupainen sen vuoksi, että hän oli niin erilainen muiden poikien suhteen, joita hän oli tottunut näkemään; ja sitten vielä puhui hän kauniisti. Tuo nuori herra oli puoleksi saksalainen ja toisinaan puhui hän sellaisia asioita, jotka kuuluivat usein hullumaisilta. Gunhilda nauroikin hänelle ja tulipa hänelle ajatuksia semmoisiakin, että tuo mies on tyhmä. Muuten oli nuorukainen sangen sokea poika, pikimustalla tukalla ja suurilla tummanruskeilla viikseillä; kasvoissaan näkyi hieman muukalaisuutta sekä samalla hiukan

hienouuttakin, ja hänellä oli iso, köyry-nenä, juuri kuin kotkan tai haukan nokka. Hän tahtoi aina seurustella Gunhildan kanssa ja vihdoin juotui tytön mieleen se ajatus, että hänkin, muka, tullut kosimaan. "Mitä tuo mies tahtoo ja mitä vehkeitä hänellä on?" kysyi hän isältään. Vanhus katsoi tirkistelevin silmin tyttärensä. "Eikös hän ole kunnan poika?" kysyi hän. "Kukaties hän mieli minua, vai mitä hän kulkee ja nuuskii?" virkkoi Gunhilda ja näytti välinpitämättömältä. "Niin", vastasi vouti lyhyesti, vaikka huomasi, ettei tämä tyttöä ollenkaan miellyttänyt, "tarkoitus on se, että hän kuitenkin sinun saa. Hän ei ole rikas, mutta hän on aatelinen ... no niin, minulla on omat mietteeni asiasta. Muista vaan, että kohtelet häntä kelpo-käytöksellä!" Vouti lähti paikalta, ja Gunhilda jäi äänetönnä ällistelemään.

Saadessaan sittemmin päivällä nähdä Gunhildan, joutui herra Jörgen aivan kummastuksiinsa ja kysyi miten nyt mahtaa asiat olla! Hän melkein lempi tyttöä ja sitä paitsi kun tyttö on ainakin hänen henttunsa, kuten hän itse arveli, niin olihan hänellä kyllä oikein jotakin kysyäkin.

Silloin sanoi Gunhilda hänelle kaikki suoraan. Hän, aatelismies kun oli, ei voinut ketään väkisin kosia, kun kerran sai kuulla totuuden. Ja Gunhilda selitti nyt hänelle pitävänsä eräästä toisesta ja olevansa jo tämän kanssa kihloissakin; olipahan hän nyt miten kunniakas aatelinen hyvänsä, niin täytyihän hänen viimeinkin saatuaan työltä tämän kuulla, heittää turhat toiveensa ja peruuttaa tytön isän kanssa keskustelemansa välipuheet ja matkustaa tiehensä. Herra Jörgen vaaleni ja pyyteli pyytämistään, mutta Gunhilda oli häntä voimallisempi niin, että miehen täytyi kuin täytyikin luopua hänestä. Silloinpa oli Gunhilda mielestään voittanut ja oli siis nyt entistään iloisempi.

Mutta hetken kuluttua tuli tytön isäkin huoneeseen. Ja silloinkos Gunhilda pelästyi; sillä hän näki nyt vanhuksen olevan vihoissaan. Ukko ei tosin puhunut monta sanaa, mutta hänen harvatkin sanansa olivat nyt entistään vakaampia ja sattuvampia. Olisihan nyt tytön pitänyt osata järkeään käyttä ja ottaa sen miehen, jonka isä ja Jumala hänelle antoivat; sillä muuten hänen olisi tullut tietää, että isä-ukolla on sekä voimia että tahtoakin saada tyttönsä taipumaan. Ukko ei suvainnut itseään pidettävän kaateella omassa talossaan. Eipä Gunhilda ollut koskaan kuullut moisia sanoja, jotka olivat niin voimallisia kuin nämä; ne oikein viilsivät häntä ja ne veivät häneltä sekä rohkeuden että ryhdin. Tyttö taipuu pyytämään: "Älkää olko noin kova! Minä rakastan toista..." Vouti tömisteli ja telmi lattialla. "Aiotko sinä luulotella minua mielikuvituksillasi? Kuka on täällä ollut semmoinen, jonka kanssa sinä olet tuttavuuteen joutanut? Mielinet kai mennä naimisiin jonkun moukan kanssa — kukaties?"

Samassa tuokiossa oivalsi Gunhilda sen, mitä ei ollut vielä koskaan ennen ajatellutkaan, että Neset'in Bård onkin vaan talollissäätyinen. Mutta oikein ajatellen, hän ei olekaan sentään hetikään samallinen, kuin muut moukat — hän on, näet sen, kuin herras-mies muiden säätyläistensä rinnalla; mutta talonpoikainen on hän kuitenkin kaikissa tapauksissa. Ja kun vouti oli nyt selitellyt asian selville, hävetytti tyttöä niin, että hän ujostuksesta oikein kuumeni. Talonpoikainen! Moukkaa oli hän siis rakastanut ja vielä niin suhdattomasti lempinyt... Hän peitti kasvonsa ja tunsu itsensä auttamattomaksi. Vouti ei sanonut nyt tästä sen enempää, vaan muistutti vielä lyhyesti siitä, että tyttärensä nyt miettisi asiaa huomiseksi. Ja niin poistui vouti huoneesta. Gunhilda jäi yksinäisenä seisomaan, niin kummallisesti yksinäisenä, jommoista hän ei ollut milloinkaan tuntenut. Hän peräili ja peräili etenevää isäänsä ja mietiskeli, että hänen mukanaan nyt poistui kaikki, mistä hän oli iloinnut ja mihin hän oli toivonut.

* * * * *

Mutta vähitellen muuttuikin hänen surunsa ja arkamaisuutensa oikein kuohuvaksi vihaksi. Kuka on se, joka tähän on syypää? Herra Jörgen! Aatelismies! Sen elävä, jolla on enemmän nenää kuin mieltä ja suurempi parta kuin ryhti; tuo raukkamainen olento, joka ei edes omin kykyinsä pystynyt kosimaan, ja joka tuskin osasi puhuaakaan... Hän puri hammasta. Tuo se nyt oli, muka, aatelillinen! Lupaa miehevästi ottaa tytön turviinsa, vaan aikookin pettää hänen, — hän ei ole edes niinkään miehekäs, että pitäisi sanansa ... siinä ei hän ole ainakaan torpan poikaa parempi! Mitä hänellä oli tekemistä? Minkätähden tuli hän tänne häkähierimeksi juuri nyt, kun tyttö toisen kanssa tahtoo pysyä lemme-siteissä? Jos hän luulikin tällä tavoin Gunhildan suosion voittavansa, niin siinäpä hän kumminkin harhaan joutui.

Ja vanhus sitten. Hän ei ollut koskaan ennen piitannut työstä, kun nyt tahtoessaan naittaa häntä. "Minulla on omat ajatukseni tästä asiasta", tuumaili hän. Mitä Gunhildalla sitten oli hänen ajatustensa kanssa tekemistä? Hän tahtoi pitää suosittunsa; hän tahtoi pitää sen hyvänänsä maailmassa; vanhuksen mietteet eivät häneen koskeneet. Hän oli hänen isänsä, se on kyllä tosi; mutta kuitenkin ei Gunhilda voinut mielipidettään muuttaa, Kun ei Bård tule! — "Moukkako"? hän ei ole mikään "moukka". Gunhilda tahtoi päästä hänen luokseen, juuri hänen luokseen tahtoi hän mennä tänä iltana. Bård'in tulisi ottaa hänen heti. Sittenhän saisivat muut olla hämillään ja kynsiään pureskellen katsoa muljostella Gunhildan perään; silloinpa hän onkin rehevää puolestaan eikä hänellä ole enää mitään tekemistä heidän kanssaan.

Muuan vanha nainen tuli hänen huoneeseensa tuoden illallis-aterian ja kynttilän. "Missä hra Jörgen on?" kysäsi Gunhilda katsoen häneen. Mummu siunaili; sillä hänen mielestään oli ikäänkuin hän olisi katsellut itse rouva Margareetaa, — niin vaalean ja omituisen näköinen oli Gunhilda. Tyttö kiivastui yhä enemmän; hän tepisteli lattialla niin, että mummu oikein vapisi: "Missä herra Jörgen on?" "Lähtenyt, mennyt hyvä neiti", änkytti mummu ja hiipihe samalla ovea kohti. "Mennyt!" huusi Gunhilda ja kalpeni kummallisesti; "mutta sittenhän minä olenkin vapaa!" Mummu oli jo ehtinyt ulos ja puhui nyt ovesta: "herra Jörgen aikoo varmaankin tulla vielä tänne", sanoi hän.

"Ohoh, onkohan vielä niinkin," ajatteli Gunhilda. "Mutta sittenpä yritetään!" Viha oli jo taas tehnyt hänen uskaliaaksi. Gunhilda ei ollut tottunut kumartelemaan ketään eikä kovuudellakaan taipumaan. Hän oli kuin nuori varsa, joka ensi kerran on valjaissa; hän telmilehti julmasti irti päästäkseen. Mutta lähtöön hankkiessaan ja aikoessaan paeta talosta Neset'iin, muistikin hän, että sinne ei uskallakaan mennä, jos ei varmaan tiedä josko Bård sattuisi olemaan kotonansa häntä vastaan ottamassa. Hän kammosi noita vanhuksia, sillä hän pelkäsi heidän tahtovan hänelle pahaa; jos hän menisi sinne karkulaisena, niin lähettäisivät he hänen samaa päätä takaisin. Näitä miettiessään äkkäsi Gunhilda, että ikkunalasi olikin suurella puuluukulla sulettu. Hän kirkui tulistuneena ja juoksi ovea kohti tahtoen päästä ulos, mutta ovikin oli teljetty. Silloin oli hän vähältä tuskiinsa uupua. Sulettuna! Hän, joka ilmoisen ikänsä on ollut vapaa kuin lintu. Sulettuna ja eroitettuna kaikesta siitä, mitä hän tahtoi ja mikä oli hänelle hupaista ja hauskaa, vangittuna kuin varas ja vielä sitten tällä haavaa. Hänestä tuntui oikein tukehduttavalta ja hän vaipui tuolille; sydämensä oli levottomuuden vaivuttamana, hänen mielestään tuntui olo niin tukalalta, ikäänkuin olisi hän elävänä arkkuun laskettu.

Samassa tuokiossa tunsu hän kummallista mielenliikutusta...

Hän kallisti päätänsä, vaaleni kuin lumi ja heti sen jälkeen hän taas kovin punehtui. Aivan uudet ajatukset valtasivat nyt hänen. Vieno hymyily, puoleksi hämillinen ja puoleksi onnellinen loistihe noilta nuorilta huulilta; rinta sykki raskaasti, ja hän hikoili vesimärkänä. Herra Jumala, kun se kuitenkin on niin... Hän tosin oli sitä toisinaan miettinyt, vaan ajanut heti sellaiset ajatukset tuuleen; sillä moista ei hän tahtonut uskoa... Kuumentava ujous saattoi hänen kumartumaan alas, joka hämillisyys ei kuitenkaan tehnyt häntä onnettomaksi. Niin ajatellen Bård'ia tuli hän yhä ujommaksi ja samalla vieläkin onnellisemmaksi. Jos Bård sen tietäisi! — hymyili hän ihastuneena. Miten iloiseksi hän tulisikaan ja miten hän suosisikaan Gunhildaa. Niin, Kaikkiväkevän kasvoin edessä, *nyt* on Gunhilda Bård'in oma. Tyttö vapisi istuessaan siellä: tuhannet epäselvät ajatukset seuloivat hänen päässään; tuo nuori hemppukka tunsu itsensä sekä masennetuksi että koroitetuksi, sekä nöyryytetyksi että julkeaksi siitä, että hän tiesi olevansa äiti.

Mutta silloin juhtui hänen mieleensä isänsä ja herra Jörgen. Mietteensä kääntyivät toiselle suunnalle. Tuo puhdas, luonnollinen äidintunne, puoleksi neitsyellistä häveliäisyyttä ja puoleksi äidillistä onnellisuutta, muuttui kiihdyttävän häveliäisyyden tunteeksi. Nyt oivalsi hän, mitä oli tehnyt. Nyt huomasi hän sen. Hän oli elänyt mitättömien tyttö-retkujen tavalla eikä kunniallisena neitona. Hän oli unhottanut, että se, mikä talonpoikain kesken kyllä käypi laatuun, onkin mitä suurin huonomainaisuus paremmille ihmisille; hän oli aivan häpeissään; kunniallisten ihmisten joukkoon ei hän enää julkene mennä ja vieläpä moukkaväkikin rupeaa häntä pilanaan pitämään... Tuo oli suurempi häpeä, mitä ihminen voipi sietääkään. Tämän tukalan tunteen valtaamana väentelehti hän kuin sairas ja kyyristeli ikäänkuin olisi tahtonut piiloutua. Tämän perästä ei hän enää julennut katsoa muihin ihmisiin. Hänen täytyy nyt paeta koko seudulta. Hänen täytyy lymyöyvä kivien ta'a ja luoliin kuten varkaan; ja itse lapsikin, josta hän oli raskaana, tulee olemaan kunniaton. Mihin hän suunnittaa tiensä? Isänsä olisi ajava hänen pois; jos hän menisi Neset'iin, niin sielläkin nuo vanhukset usuttaisivat koiran hänen kimppuunsa, ja Signe! — Gunhilda hypähti kiukkuisena seisoaalleen; — *nyt* oli Signe voittanut.

Ei maar, Signe ei ole voittava. Olkoot muut asiat miten ovatkaan, mutta Signe ei voita. Gunhilda rupesi tuumimaan jos millekin taholle, mikä paras olisi. Kun hän kaikki oli päänsä ympäri miettinyt, niin ei kuitenkaan ollut ketään, joka mitään tiesi; mutta kaiken kaihonkin takana kuvautui kumminkin Bård hänelle. Bård oli nuori eikä vapaa; mutta nyt tuli hänen kuitenkin auttaa. Eikä hän olekaan pettäjä. Kun Gunhilda menee Bård'in luokse yksinäisenä ja turvatonna ja tämä saa kaikki tietää, niin tottakai Bård ottaa hänen vastaan; kunpa hän sitten lähtisi koko talosta ja tiluksilta lemmittynsä kanssa. Tämä ajatus saattoi hänen uudestaan liikkeelle. Hänen täytyy koettaa sanoa kaikki isälleen. Silloin ei hra Jörgen'istä enää jupakoitaisikaan. Sitten oli Gunhilda menevinään Neset'iin. Bård otti hänen vastaan; mutta jos vanhukset eivät tätä suvaitse, niin lähtee hän morsiammensa mukana jollekin toiselle paikkakunnalle, missä kukaan ei tunne heitä, ja siellä saavat he sitten omin päinsä elellä siksi, kunnes kaikki vanha on unhotettu. Sillä tavoin voi hän kumminkin voittaa. Oli nyt vaan rupeaminen rohkeaksi, puhuakseen isälleen. Ja sen voi Gunhilda kyllä tehdä; hänen täytyykin uskaltaa puhua ... kun hän vaan ajattelee Signeä. Gunhilda istui näiden ajatusten ajalehtimänsä siksi, kunnes hän ei enää jaksanut enempää miettiä. Kun tuo vanha palveliatar aamulla ylösnoustuaan tuli hänen luokseen, nukkui tyttö istuallaan tuolilla.

Gunhilda kapsahti seisoaalleen ja katseli ällistyneenä ympärilleen eikä tiennyt, josko hän oli ollut valveillaan, vai untako nähnyt. Heti kohta selvilleen tultuaan punehtui hän ja piileili itsekseen; kukaan ei saanut siis häntä nyt nähdä, parasta oli vaan saada heti kaikki selville ja ratkaistuksi. "Pyytäkää isän tulemaan sisälle," satoi hän. Tyttö käveli ja mietti itsekseen, että jos hän menee nyt jo, niin ei hän olekaan äitinsä kaltainen; eikä isänsäkään kaltainen, lisäsi hän sitten.

Gunhilda rupesi vapisemaan. Hän istui pöydän ääressä pää käsiin nojautuneena pitääkseen itseään kohdallaan; sillä niin sääliävän peloissaan oli hän. Hän koki röyhistelä itseään, mutta tuska ahdisti rintaansa niin, että hänen oli raskas hengittääkin ja hän tunsu mielestään kielensäkin kankistuvan sillä tavalla, että kasvotkin olivat ikäänkuin elottomat ja ryhdittömät. Puhuttavansa laatu näytti hänestä yhä vaikeammalta ja vaikeammalta aina sen mukaan, kun hän aikoi mennä ja mennä sitä isälleen kertomaan. Ja nyt kuului astuskeleminen, jytkävä ja verkallinen jalan kapse. Tulia oli vouti. Gunhilda pelästyi yhä enemmän ja enemmän mitä likemmäksi vouti lähenei; ja rykäisi pari kertaa kovasti; tuntui ikäänkuin kurkku olisi kutistunut. Sitten aukeni ovi ja vouti oli paikalla.

Ukko oli levollinen kuten tavallista eikä näyttänyt vähintäkään kummeksivan sitä, että tytär oli tullut toisiin mietteisiin. "No niin," sanoi hän, "sinä olet siis muuttanut mielesi? Niinpä minä tiesin kyllä, että sinä et ole niin aivan keho. Mutta aina ne tekevät tuommoisia mutkia, nuo nuoret... Noh, hyvä. Niin pian kun vaan sanot: 'kylläkin', niin olet sinä vapaa. En ole koskaan ollut kova sinulle. Tahdotko?" Gunhilda painoi kasvonsa käsiään vastaan eikä hiiskunut sanaakaan; mutta vouti kyllä näki miten hän vapisi. "Noh", esitteli vouti, "etkö vastaa mitään?" Gunhilda pelkäsi niin, ett'ei saanut sanaa suustaan. Oi toki, kun tämmöiseen pulaan on ihminen joutunut. Oi jospa maa katalan nielisi! — "Gunhilda!" ärjyi vanhus niin julmasti, että tytär oikein säpsähteli; sitten kumartui tämä alas ja pyrskähti itkuun.

"Vai niin", yrähteli vouti. "Tätäkö varten sinä pyydätyit minun tulemaan? Et kai luule, että minä olen jo ennenkin nähnyt naisväen itkevän? — No niin; jollei sinulla ole mitään muuta sanottavaa minulle, niin olkoon nyt se sinään huomiseen asti. Tahtoni sinä kyllä tiedät." Ja niin kääntyi vouti tavoittaen oven ripaa. Mutta samassa alkoi haikea kirkuminen: "Isä!" mikä ääni kuului itkun voittamalta porinalta. Vouti kääntyi katkeramielisenä takaisin ja hän ei enää tuntenut tuota ääntä, niin kummallinen se oli. "Oletko sinä taidolta pois?" kysyi hän, "eikö sinulla enää ole kieltäkään suussasi. Sinä olet noudattanut liaksi omaa päätäsi elämäsi varrella, sinä; se on paha se; kun olisin masentanut sinun jo ennemmin, niin olisi se silloin käynyt helpommasti. Näin se nyt käypi. Tahdotko totella vai etkö?"

Näin kova saattoi vouti olla, vaikka kyllä näki, miten tytär kärsi! Gunhilda tunsu vihansa jo taas kiihoittuvan ja sepä antoikin hänelle voimia. Väkinäisellä ponnistuksella hillitsi hän itkuansa ja pelkoansa luottautuen siihen uhkarohkeaan ajatukseen että kävi miten kävi, eihän kumminkaan enempää mene kuin henki. "Minulla ei ole ... ei ketään muita kuin hän, joka..." hän henkäisi, "hän joka on sen isä, jota kannan sydämeni alla." Gunhilda laskehe pöydälle kyynärpäilleen nojaamaan likistäen kasvonsa kättensä väliin; ja nyt oli kaikki sanottu.

Vanha vouti oli iletävän vaalea. Hän tarttui ovipieleen pysyäkseen pystyssä ja siinä seisoen katsoa tuijotteli hän tyttärtään niin peloittavasti, kuin olisi hän ollut kummitus-haamu. "Mitä sinä oikein sanot", kysyi hän vihdoon ja tätä sanoessaan väräsi hänen äänensä kamalasti. "Oletko sinä raskaana?" — "Olen," kuiskasi Gunhilda. Nyt kohotti vouti päätään ja heitti ovipielestä irti. "Kuka on tuon sikiösi isä?" kysäsi vouti nyt. Gunhilda henkäisi ja koki niellä pyrkivää valitustaan; nyt oli pula pahin. "Onko se vaan talonpoikainen?" tutkaili vouti taas jääkylmällä äänellä. "On"...

Gunhilda pelkäsi vielä pahempaakin. Mutta vanhus vaikenä. Vihdoon lähti vouti huoneesta ja Gunhilda kuuli hänen raskaat, epävarmat ja kummallisen verkkaiset askeleensa. Hän kuunteli kuuntelemistaan, pidätti nyyhkytyksensä ja kuuhoili ... minne isänsä aikoi mennä. Mitä ajatteli hän? Menikö hän ulos hakemaan asetta? ... kuolettava, ajua ahdistava tuska poltti Gunhilda. Hän juoksi pihalle ja tahtoi lymytä piiloon, mutta ei tuntenut turvaa missään; hän kiitihe edes-takaisin värisevänä, vimmastuneena ja peloissaan niin, että tuskin eteensä näki. Tuolta tulee vanhus. Tyttö vaipui surkeasti kirkuen polvilleen ja kuroitti vapisevat kätensä siten sekä suojellakseen itseään että osoittautuakseen nöyränä, rukoilevaisena syntisenä. Vanhus ei voinut olla osaksi säälimättä häntä, kun hän säikähtyneenä ja auttamattomana vaikerointi tuossa; mutta tämä ei kuulunut asiaan. Vouti seisahtui ja alkoi puhua tyttärelleen niin tyynimielisesti ja niin jäykästi, että tämä heti selvisi oikealle tajulleen ja häpesi liiallista arkamaisuuttaan. "Olisitpa kyllä kuoleman ansainnut," sanoi vouti, "mutta en minä ainakaan sinua surmaa. Minulla ei ole enää mitään kanssas tekemistä. Tässä on äidin-perintösi, ota se ja mene menojesi äläkä koskaan enää tule silmiäni eteen. Moista naisväkeä ei vouti, Niilo Pedersen, suvaitse talossaan, ja näillä rahoilla saat itse elantosi hankkia. Hyvästi!"

Tämän sanottuaan kääntyi vouti ja lähti pois. Gunhilda kuuli enää jytkävän astunnan loitolla eräästä käytävästä, muuan ovi kävi, ja sitten oli kaikki hiljaa.

Näin kului hetkinen ennenkuin Gunhilda uskalsi edes liikahtakaan; vihdoin koetti hän josko hänellä olisi enää voimiakaan liikkua, ja niin hapuroihe hän seisalleen. Tästä horjuihe Gunhilda takaisin kamariinsa, rupesi käärimään vaatteitaan mokioon, haeskeli arkkusestaan kultakoristeensa ja hopeahelunsa, jotka nekin olivat perintöä äidiltään, pisti varovasti virsikirjan poveensa, suori ja palmikoitsi hiuksensa ja puki itsensä. Hän oli aivan kuin huumeessa; koko tuo touhunsä kävi niin verkallisesti ja niin juhlallisestikin, että hänen olisi luullut valmistautuvan viimeiselle matkalleen. Ja niin kalpeakin oli hän, kuin todellakin olisi ollut hautaan saatettava. Jos kuka tahansa sitten vähän ajan päästä olisi nähnyt, kun muuan nainen mokio kädessä hiljaa ja huolestuneen näköisenä hiipi talon pihasta ulos, niin ei hän millään ehdolla olisi voinut aavistaakaan, että tuo on sama tyttö-hempukka, joka täällä vielä pari päivää sitten heiskalehti ja juoksenteli keveänä ja rajuna kuin naaras-hirvi metsässä. Vanha palveliatar katsoa tähyteli kyökin ovesta ja huusi meniää takaisin, vaan vastausta ei kuulunut.

Gunhilda poistui yhä loitommalle, vaikka matka kuluikin aivan hiljalleen ja vitkallisesti. Päästyään edemmäksi metsän syrjään, istahti hän muutamalle kivelle, silmäillen vielä sinne päin, mistä äsken oli niin omituisella tavalla lähtenyt, ja ajatellen: tuolla on se talo, joka on ollut hänen kotinsa. Siellä on asunut ja asuu vieläkin hänen isänsä, siellä ovat muistot hänen äiti-vainajastaan ja siellä oli hän isoisena elellyt kahdeksantoista lapsuutensa ja nuoruutensa herttaista vuotta. Tuolla kohouu se metsä, mistä hän oli noutanut kukkasia ja marjoja ja jossa oli laulellut rattoisia laulujaan, silmäillyt ihanaa seutua sekä lempinyt ja ajatellut niin suloisia mielikuvaelmiaan. Nyt laskehe päivä maille, hämärä ja pimeys verhosi ja peitti maisemat. Hänen täytyi lähteä täältä. Heti nousikin hän vilusta väristen ja lähti matkalle, joka vei nyt Neset'iin.

Ilta oli jo kun hän sinne pääsi, pimeä ja märkä ilta; tämä oli kevätpuolella ja kuu ei ollut vielä noussut. Pilvien välitse päilähteli pitkissä juovissa sininen taivas muutamine vaaleine tähtineen, jotka kiiluivat niin salaperäisesti tuolta äärettömältä avaruudesta. Gunhilda oli viluinen ja väsyksissä. Kohtalonsa painoi häntä raskaana taakkana; hänellä ei ollut voimia omatakeisuudeksensakaan eikä hän osannut selvittää edes omia ajatuksiaan: Kauan seiso i hän pihalla sykkivällä sydämmellä odottaen, että joku tulisi ulos; sillä tupaan ei hän uskaltanut mennä. Ainoastaan yksi asia oli hänen tärkein toivonsa, nimittäin se, että hän nyt vaan tapaisi Bård'in. Ajatellessaan tätä, tuntui hänestä ikäänkuin valkeus olisi koittanut, ja toivon lämmin lohdutus tuikki hänen sydämmensä syvimmästä pohjukasta. Jospa vaan saisi tuntea hänen vakavan kättelemisensä ja nähdä hänen levolliset ja lempeät silmänsä hohtavan kuin auringon loisteen ... niin kyllä... Jospa nyt Bård vaan hyvisi häntä. Sitä ei hän vast'edeskään katuisi. Gunhilda rakastaisi häntä lakkaamatta ja kaikki entiset hullutuksensakin olisi hän sovittava. Silloin saisi Gunhilda tuhlatus kunniansa takaisin, jonka rikoksen sitten kaikki, voudista ruveten, antaisivat hänelle anteeksi.

Mutta vanhuksia hän pelkäsi. Nämä rökkeät, juromaiset rahvas-ihmiset olivat kaikkia muita pahempia ja kovempia kuin kutkaan muut ihmiset koko paikkakunnalla; olipa talon iso-isä kerran ollut voudin karkoitus-retkelläkin... Hänessä kytee viha ja kaiho tämmöisiä sääty-henkilöitä vastaan ja hän ei ollut semmoinen kuin heidän tyttänsä ovat. Ja nyt ei hän enää ollut edes rikaskaan. Ennen olivat rahat hänen toivoansa elähyttäneet, sillä hän tiesi talonpoikain mielistyvän rahoista; mutta nyt oli hän kerrassaan Signeä köyhempi: nyt kysytään vaan Bård'in lujamielisyyttä. Mutta jollei mitkään muut neuvot auta, niin lähteehän Bård hänen mukaansa. Seuranneehan hän Gunhildaa vaikka jo tänä iltana yli tunturien ja harjujen, halki metsien ja erämaiden, ja jos lemmittynsä väsyisi, niin kantaa hän häntä, jos hän joutuisi unen helmoihin, niin Bård kumminkin valvoo ... oi, hän tuns i pojan, hän takasi sulhonsa; mitään siis ei ollut vielä kadotettu.

Mutta pitkäksi kävi aika ja vilukin tuli tuossa pihalla seisossa ja hän oli päälliseksi vielä niin väsyksissä. Kunpa toki tohtisi mennä tupaan! Ei; hänen täytyi pyrkiä; henkensä edestä täytyi koettaa eikä pelätä. Uskaltaa pitää saavuttaakseen voiton. Hän meni oven taakse; kätensä vapisivat ja sydämmensä sykki. Mutta nyt kuului kävely. Hän säpsähti ja sivahti syrjään; kukahan se oli? Jumala suokoon loppumattomassa armossaan, että se olisi Bård. Mutta ei; se oli vaan eräs talon renki.

Hänen täytyi uskaltaa; niinpä astuikin hän esiin; meni melkein vastapäätä häntä ja sanoi: "hyvää iltaa." — "Hyvää iltaa", vastata venytteli renki ja tirkisti lumeen, "onko näin myöhällä vielä vieraitakin liikkeellä?" — "Onpa kyllä ... onko Bård kotona?" — "Eiköhän se ole." — Bård? Pojan mieleen näytti muistuvan jotakin! hän läheni Gunhildaa ja tirkisti yhä tarkemmin ja tarkemmin häneen. "Kuinka jaksatte ... ettehan vaan ole Gunhilda Niilon tytär?" — Gunhilda huomasi hänen siunailevan ja aikoi vetäytyä syrjään. "Olen kyllä", vastasi hän, "mutta ... oi, pyydä Bård'ia tulemaan ulos. Minun täytyy puhua hänen kanssaan, kahteen käteen puhutella häntä. Tee, mitä pyysin, niin olet kiltti!" Poika vetäytyi yhä edemmäksi ja edemmäksi hänestä. "No niin, sehän kohtuullista", virkkoi renki, "mutta ... täällä on vieraita tänä iltana." "Vai niin." — "Lid'in pojat ovat nyt Bård'in luona." Gunhilda tuns i pahan piston mielessään. "Lid'in pojatko?" — "Niin kyllä, Olli ja Asla, Signen veljet, tietääkseni." — Gunhilda oli mielestään vähältä maahan masentua. "Pyydä Bård'in tulemaan ulos!" sanoi hän niin rukoilevalla

äänellä, että renki-poikaa kummastutti ja hän siis arveli: paras on täyttää hänen pyyntönsä. Poika meni puoleksi viivyttelevällä kiireellä tupaan. Ovi sulkeutui hänen peräänsä ja niin jäi Gunhilda oven taakse.

* * * * *

Bård oli taas viime aikoina ajatellut yhä enemmän ja enemmän Signe'ä. Häntäpä oikeastaan Bård olikin kauimmin rakastanut ja häneenpä oli hänellä enimmän luottamustakin. Ja vanhukset olivat siis oikeassa: Signe sopii hänelle, vaan tuo toinen ei! Mutta enimmän oli tässä suhteessa kumminkin häiriötä tehnyt pitäjäässä levinnyt huhu, että Gunhilda Niilon tytär on muka oppinut äidiltään "kuumat" konstit. Mistä huhu oli alkuun tullut, sitä ei tietänyt kukaan muu kuin Bård; hän, näet sen, tiesi tämän lähteneen Lid'istä Signen alkuun panemana. Sillä Signe oli kertonut veljilleen, mitä kummaa hän luuli nähneensä sunnuntaina kirkossa ja veljekset taas olivat kertoneet sen Bård'ille. Ja kun Bård sai kuulla tämän, putosi kerrassaan peite hänen silmiltään. Nyt tajusi hän kaikki: Gunhilda osaa noitua. Taikatempujen lumo-voimallahan Gunhilda olikin hänen voittanut ja lemmen-pauloihinsa kietonut; paholaisen tenho-avullahan hän oli vetänyt niin lujasti pojan puoleensa. Ja tämä tuli aivan helposti ymmärrettäväksi. Hän muisti nuo silmät, joilla tyttö kerran viime vuotena hänen miellytti. Niissä oli hehkevampi voima kuin tavallisella ihmisellä, kamala tenho-veto ja helvetin tuli; noilla silmillään hän poltti pojasta entisen lemmen Signe'en ja herätti hänessä uuden, jumalattoman rakkauden itse puoleensa. Bård oli tullut tenhotuksi. Hän oli ollut hitoilla huumeuksissa. Nyt luopui hän säikähtyneenä kaikesta tästä; rakkaus Gunhildaan muuttui peloksi ja hän tunsu itsensä sydämmestään iloiseksi siitä, että hän oli ajoissa herännyt, ja että hänellä kuitenkin vielä oli Signe. Hän rupesi yhteyteen Lid'in poikien kanssa, jotka viime aikoina yhä enemmän olivat mailakoineet häntä. Ja muuana iltana oli Bård jo uskaltanut mennä heidän mukanaan Lid'iin. Siellä häntä hyvittiinkin oivallisesti. He olivat ottaneet hänen vastaan vanhana tuttavana ja Signe oli ollut aivan hyvä ja ystävällinen, ei vähintäkään tylyyttä kasvoissa, lempeä ja kiltti, ja sitä paitsi niin ihana ja sokea, varsin hyvällä käytöksellä .. hän ei siis voinut käsittää, miten hän oli ruvennut pitämään Gunhildaa parempana kuin Signeä. Sitten oli Bård saanut olutta, voimakasta hyvää olutta ja niin se solui lopuksi, että hän ja Signe kihlasivat toisensa sillä välipuheella, että häät pidetään keväällä. Tämä oli tapahtunut eilen illalla; siis samana iltana kuin Gunhilda oli sulettuna kamariinsa. Nyt istuivat Lid'in pojat Bård'in ja vanhusten kera Neset'in isossa tuvassa, juoden ja iloiten sekä jutustellen tulevista häistä.

Mutta pihalla seisoi Gunhilda Niilon tytär viluisena. Aika venyi niin hirveän pitkäksi. Mutta ketään ei tullut ulos. Hän odotti ja odotti, hän kuuli kyllä kävelyä, vaan eihän se auttanut; hän kuunteli kuuntelemistaan, hän toivoi ja pyysi; tuntui ikäänkuin verensä olisi surusta ja ikävästä vuotanut. Mutta ei; ketään ei tullut. Sitä ei hän uskaltanut ajatellakaan, että Bård olisi hänen pettänyt, sillä kun tämä ajatus vaan johtui hänen mieleensä, rupesi hänen päänsä raskaasti humisemaan ... ei! pois semmoinen ajatus; pois. Bård ei ole sellainen. Hän on hyvä, uskollinen, rehellinen ja Herra kaikkisäättävä on laupias ja armahtavainen; semmoista ei siis voi maan päällä tapahtua. Sch! joku tulee ... Bård! se täytyy olla Bård — ja — noin raskain, kolkkinen askelin! Hirveä ajatus synkistyi Gunhildan mieltä. — Sitten aukeni ovi ja raaka, karkea ääni huusi.

"Onko täällä ketään?"

Herra Taivaan Jumala, tuo on nyt se vanhus; se pelätti iso-isä, joka nuorempana oli kerran voudinkin karkoittanut.

Nyt ymmärsi Gunhilda kaikki. Ukko, joka kerran oli karkoittanut voudin, ajaa nyt tietysti voudin tyttärenkin matkoihinsa. Bård ei suvaitse näkevänsäkään vanhaa kultaansa; hän on kavala ja peloissaan kuten petturi ainakin ja nyt hän varmaankin aikoo päästä erilleen; hän aikoo päästä Gunhildasta. Ja Gunhilda henkäisi huokaavasti, sillä kaikki tuntui hänestä nyt niin tyhjältä. Purot rupesivat solisemaan ja kohisemaan harjulla. "Minä tahtoisin puhutella Bård'ia", sanoi hän.

"Bård on lähettänyt minut sijassaan. Hän arvelee varmaankin, että minuun eivät pysty mitkään taikatempuut eikä tenhovoimat, — jos mitä aikonetkin!"

Gunhilda ei käsittänyt hänen sanojaan. Taika-temppuja? Tenhovoimia! Vihdoin sai hän sanotuksi: "Sanokaa, että minä saisin puhutella häntä — viimeisen kerran."

"Vai niin? Tahtoisit, muka, sanoa: 'hyvästi'. Sitä ei tarvitse. Sopiihan minun sanoa terveisiä Bård'ilta ja mainita, että hänellä on niin kiirettä häitä puuhatessaan, ett'ei hänellä ole enää aikaa juoksennella hullutuksia voudin tyttären ja noita-temppujen perässä."

Nyt ei Gunhilda enää jaksanut enempää. Hän käänsi äkkiä selkensä ja läksi tiehensä. Nyt ymmärsi hän asian oikean laidan; nyt oivalsi hän sen. Täällä ei ole enää mitään tekemistä, — ainoastaan paeta, paeta...

Hän ei ollenkaan tietänyt, miten hän menikään. Tiensä oli umpimähkäinen, epätasainen ja kaita;

usein luiskahteli hän kyllä, mutta ei kuitenkaan kompastunut; menonsa oli enemmän kiitämistä, kuin kävelemistä. Tiheä metsä kohoui kaikkialla; tulvivia puroja virtasi pauhaten ja kohisten harjanteilta ja ne tahtoivat paikoin katkaista häneltä tien; mutta Gunhilda ei välittänyt tiestä eikä polusta; sillä nyt sai kaikki olla miten tahansa. Hän ei tietänyt, minne mennä. Mutta kauas, kauas hän vaan halusi. Hiki valui noilta vaaleilta poskilta ja utuinen kevät-tuuli vilpastutti hänen kuumaa otsaansa. Viimein nousi kuu ja taivas selkeni. Yö oli valkoinen mutta hämärän kalpea ja kylmä; kaikista rotkoista, minne vaan katsoi, kohousi kummittelevia haamuja viittoen ja heiluen, ja purojen solina kohisi kaikkialla ympäri — humisi, kohisi ... vaan hän ei pelännyt. — Tuolla loitolla hämärtää kirkko. Vanha punertava kirkko, vinokas ja ruma kuin karjanlato. Mutta tuo kirkko saattoi heti Gunhildan muistamaan kaikkea sitä onnea ja iloa, joka hänellä ennen oli ollut ja joka nyt oli kadonnut. Hän muisti tuon ensimmäisen sunnuntain mennyttä vuonna; hänen mieleensä tuli niin monta sen jälkeen ollutta onnellista hetkeä. Silloin koski kaikki tämä häneen niin surullisesti, niin voimakkaasti, että hän heittäytyi maahan ja itki. Tämä oli kovaa ja katkeraa itkua; mutta, se ei kestänyt kauan.

Hän oli nyt kyllä lannistettu, vaan ei murtunut. Hänen nuori, vapaasti kehittynyt luontonsa rupesi tuon viemistyksen perästä nousemaan. Ajatukset — harmilliset ja kolkot ajatukset — juohtuivat hänen mieleensä; ne häikensivät itkun ja tekivät mielen vilppaaksi ja pään kylmäksi. Minkä tähden oleilee hän nyt täällä, yksinäisenä ja auttamattomana, kaikista eroitettuna — hän, joka ei ollut niin nuori ja iloinen?

Täällä kuleskeli hän vuosi sitten ylevänä ja onnellisena luullen kaikki voittaneensa. Hän oli silloin ikäänkuin uusi ihminen; hän rakasti kaikkia asioita eikä hänessä ollut mitään pahuutta. Valittuansa kohtaan oli hän rehellinen kulta; kaikesta sydämmestään oli hän rakastanut sulhoaan eikä hän ollut pitänyt mitään edes hänen vertaisenaan sitä vähemmin kalliimpana häntä. Koko elämällään oli hän tahtonut maksaa sulholleen sen, että tämä häntä rakasti ja ilostutti. Eikö se ollut oikein? Oliko se niin paha synti, että tuolla vanhalla juonikkaalla ukolla kotona oli sen vuoksi oikeus ajaa tytön metsään? Jos se olisi ollut herra Jörgen, niin ei ukko olisi virkannut sanaakaan ... mutta Bård oli yhtä hyvä kuin herra Jörgen.

Ei, sepä hän ei ole. Vouti oli oikeassa, moukka on aina moukka, josko hän sitte muutenkaan oli niin hyvä. Koska Gunhilda oli heittänyt kyllin alhaiseksi rakastamaan moista petturia, niin saa hän myöskin itse karvastella sitä. Nyt huomasi hän kaikki. Bård ei ollutkaan koskaan häntä rakastanut. Tuommoiset ihmiset eivät voi rakastaa. Hän oli pitänyt Gunhildaa huvinaan, tehnyt pilaa hänestä, mutta oikeastaan olikin hän ajatellut Signeä. Oi, mitä hävyttömyyttä ja vehkeilyä, oi, mitä tunnotonta ilveilyä! Miten häpeällisesti ja ilettävästi hän olikaan pettänyt, miten synnillisesti ja kunnianttomasti hän olikaan tahrannut neidon nuoruutta ja kunniallista lemmellisyyttä! Hirveä kaiho kuohui hänessä. Hän lasketteli Bård'ille haukkumanimiä, niin rumia, ett'ei hän itsekään tietänyt mistä hän niitä tempoi, hän kirosi häntä, toivotti hänelle kaikkea pahaa, mitä vaan ymmärsi ja pyysi, että tulkoon Signe vielä kerran yhtä onnettomaksi, kuin hän itse nyt tunsii olevansa. Hän tulistui niin, että hän oikein säti. Se mitä häneltä oli poistunut, on liian paljon ja se kohtalo, jota kohden hän nyt kulkee, on kovin surkea. Verensä kiehui ikävästä; hän hehkui koston-halusta, raa'sta ja tulisesta harmista; tuo peto oli ryöstänyt häneltä kaikki mitä hän omi ja sitten karkoittanut hänen metsään; heidän mielestään on samantekevä, putosi hän koskeen tai syvänteeseen. Oi, jospa ihminen olisi mies ja voisi kostaa! jospa löytäisi vuoren rotkon, saisi rajuja miehiä kokoon, ja niin sitten yön pimeydessä pääsisi hävittämään seutua ja murhalla ja poltolla! Ja hänen tarvitsikin kostaa. Se, mitä he ovat tehneet hänelle, ei saa jäädä niin, kuin se olisi tehty metsän kukalle. Suvaitisiko hän nuoren elämänsä noin sorrettavan ja menetettävän, pitäisikö hänen taipua ottamaan kaikki vaan hyvänä... Hän aikoo nauttia rivakkaa nuoruuttaan. Ja jos hän ei saa sitä päinsä käymään jo ajattelemallansa suunnalla — niin tekee hän sen vielä jollakin pahemmalla tavalla! Nyt on hän napaa eikä hänen tarvitse enää kenestäkään huolia eikä ketään pelätä; he saavat vielä nähdä, että tyttöä ei niin hevin masennetakaan, ja ett'ei hän anna elämäänsä alttiiksi heidän tähtensä; ja niin totta kuin Jumala taivaassa on, saavat he vielä katua sitä, mitä ovat tehneet. Viimeisellä elonhetkellään karvastelevat he vielä hänen tähtensä ja tuomiopäivänä saavat he hänestä vastata. Gunhilda kavahti seisoaalleen kuutamossa ikäänkuin nuori naaras-jalopeura, voimakkaana, muhkeana ja tavattoman kauniina, pudistaen päätensä ja koko vartaloonsakin vimmastuneena siitä, ett'ei hän ole ollut varovaisempi. Ja hän painoi kätensä rintaansa vastaan vanhojen, että tästä hetkestä lähtien elää hän raivoisasti, niin rajusti, että he vaalenevat sitä kuullessaan, niin uhka-hurjasti, että he saavat katua itsensä mielipuoliksi, samoin kuin hän itse tänä yönä oli vähältä menettää mielensä. Mitään ei hän ota varoakseen enempää, kuin eivät heidän ole vähääkään välittäneet menettelyssään hänen suhteensa; kunnianttomasti ja syntisesti, aikoo hän kulkea elämässään eteenpäin, koskapa kerran hekin ovat kunnian ja kaiken hyvän häneltä ryöstäneet; ja vihdoinkin viimein — vielä kerran palaa hän takaisin kotiinsa, äveriäänä ja mahtavana kuin kuningatar ja on naimisissa soreimman kanssa mitä maailmassa on.

Hän yritti rukoilemaan apua taivaan ja maan Herralta, vaan ei voinut; hänen mieleensä juolahti samassa, että paholaisenhan puoleen tämmöisessä pulassa oli käännyttävä. Niin varmaankin! — paholainen! Ja Gunhilda nauroi kuin vuori-peikko niin, että nuo sumuiset tunturit kaikuivat surullisesti.

Paholaisessa on voimaa ja halua auttamaan häntä! Eikös hänen äitinsä ole ollut noita-akka? ja eikö Gunhildaa itseäänkin ole pidetty loitsiana? Hah, hah! Paholaisessa on miestä auttamaan! Hän kotonaan, hän, tuo Bård-raukka — Bård olkoon syypää; vastatkoon hän syyllisyydestään tuomiopäivänä, sen hän on ansainnut! — Onko hän pois taidolta? Sama se; mutta on hän kuitenkin moisia pettäjiään viisaampi. Tätä eivät he kai ole koskaan arvanneet ajatellakaan; he ehkä luulevat hänen menneen virtaan tahi lähteneen mieron-tielle taikka ruvenneen palvelemaan ruokansa edestä kunniallisia ihmisiä ... niin, senpä he näkevät! he tulevat huomaamaan, että hän ei olekaan turhan-vuoksi rouva Margareetan tytär...

Uudelleen tunki hän tuon kummallisen, levottoman liikunnan sydämmensä alla. Ja hän käänsi koko raivoisan vihansa tuota viatonta kohtaan, jonka hän itse on synnyttävä. *Hänen* lapsensa! syy kaikkeen siihen, mitä hän sai kärsiä! Silloin muisti hän satuja miehestä, joka sai paholaiselta avun ja siitä kiitollisena lupasi sille lapsensa, joka ei vielä ollut syntynytäkään. Rajut, kammoittavat ajatukset valtasivat Gunhildan. Niin se pitää oleman! *Bård'in* lapsi on luovutettava helvetin valtaan. Olkoon se hänelle kostoksi! Lapselle se taas on saman tekevä! avioton äpärä se kaikissa tapauksissa kuitenkin on, eikä se kumminkaan pääse taivaan-valtakuntaan... Hän tempasi neulan povivaatteestaan ja pisti sillä syvälle pikkusormiinsa, otti esille virsikirjan ja repäisi irti sen alkukannelta tyhjän lehden, missä oli kirjoitettuna hänen nimensä sekä vuosiluku, jona hän oli syntynyt tähän syntiseen maailmaan ... hän vapisi, naurahteli ja laskihe istumaan sekä otti hienon korren ja kirjoittaa töhri venkuraisilla, epäselvillä kirjaimilla:

"Minä annan sinulle, Lucifer, esikoiseni, silloin kun hän on 18-vuotias, jos sinä autat minua pyrintöjeni perille.

Gunhilda Niilontytär."

Pitemmältä ei hän mietiskellyt, hän vaan nauroi outoa nauruaan, käveli sitten kirkon luokse, myyttysi paperin kierteelle ja pisti sen sitten kirkon oven alle. Nyt on tehty mit' on tehty; nyt oli hän saanut kostaa. Miten Bård vaivautuukaan saatuaan tämän tietää. Miten se häntä karvastelleekaan! Gunhildalle on tuo saman tekevä, mutta — oma sikiönsä —! Kammottavat ajatukset häilyivät ja seuloivat hänen mielessään, sairas kun hän oli; hän kuuli teeskenneltyjä nauruja ja kummallisia huutoja ylt'ympärinsä mä'iltä ja metsistä; kalmiston kuolleita nousi haudoistaan pitkissä lakanoissaan liehuen ja huojuen sekä mumisten kalmistuneilla leukaluillaan. Hän potkasi huimeaan ja taukoamattomaan juoksuun, pötki kuin hengen edestä kiveltä kivelle, puulta puulle ja valkoinen kummajais-parvi haamuili hänen perässään viuhutellen ja viittoen...

II.

Bård Bård'inpoika oli tuon pienokais-raukan nimi, joka jo ennen syntymistään oli paholaiselle luvattu. Gunhilda itse oli pannut pojalle tälläisen nimen. Hänellä oli, näet sen, ollut omituiset ajatuksensa asiasta.

Bård Bård'inpoika kasvoi eräällä kaupungin kulmanteella ilman isää ja ilman äitiä. Häntä hoiti ja kasvatteli muuan mummu, jota sanottiin Juditha-äidiksi ja poika, kun kuuli muidenkin hänen hoitajaansa nimittävän äidiksi, alkoi hän todellakin sanoa häntä äidikseen. "Mutta *oikea* äitisi, poikaparka, en minä ole", sanoi hän usein pojalle, josta tämä rupesi vähitellen ihmettelemään: mikä eroitus mahtanee olla oikean tai nimitetyn äidin välillä. "Sinun oikea äitisi on toisellaista säätyä, hän," puheli Juditha-äiti, "sillä kaikkina aikoina on ollut eroitetusta 'parempien' ja 'huonompien' ihmisten välillä, näetkös. Äitisi ei ole tällainen vanha ruma ämmä kuin minä ja moni muu; hän on kaunis, hän, ja melkein yhtä nuori kuin Ingrid mutta vielä paljoa ihanampi — niin herttaisen kaunis, että hän näkönsä vuoksi olisi hyvin paikallaan vaikka prinsessaksi. Mutta nyt on hän somuuksineen ihanuuksineen missä olleekaan, tässä avarassa maailmassa, näetkös; kukaties hän kohtaa kuleskellessaan jonkun prinssin ja silloin sinäkin tulet prinssiksi, sinä pieni poika-putikka ymmärrätkö tätä? Mitä?" — Ei; tuo pieni poikapoloinen ei käsittänyt tätä. Mutta hän mielti kuitenkin yhä enemmän tuota asiaa sen mukaan kuin hän kasvoi ja miehityikin.

Juditha-äiti oli jo yli 50 vuoden ikäinen, paksu ja pyöreä heinäkuupano, leveillä ja lihavilla kasvoilla; hänellä oli pienet, harmaat ja kireät silmät, jotka tavallisesti näyttivät rattoisilta, mutta toisinaan voivat kyllä olla terävät ja pahan-näköisetkin ja väliin taas niin kahtalaiset, että kukaan ei varmasti tietänyt, josko mummu oli pahalla vai hyvällä tuulella. Hän oli viisas ja sukkelakin sekä kaikin tavoin eteensä katsovainen, mutta kaikissa tapauksissa kuitenkin hyvä-sydämminen, oikein laadullinen ihminen, eikä

hän koskaan tehnyt kenellekään ihmiselle tietensä eli ehdollaan edes penninkään edestä vääryyttä. Oli hän tosin ollut naimisissakin, mutta lapsiton hän kuitenkin oli; hän eleli miten milloinkin sattui, tehden "tohtori-temppujaan", paransi kipuja ja vammoja sekä auttoi onnettomia rakkauksia, povasi eli ennusti korteista ja kahvista sekä askaroitsi eläinlääkärinä ja kättilöimenä. Ingrid, sisarensa tytär, auttoi häntä taloustoimissa ja hänen hoidettavaksensa Bård'kin enimmäkseen joutui.

Ingrid oli hento hempukainen 16-17 vuotias tyttö-hattara, iloinen ja kiltti eikä ensinkään ruma. Bård-poikanen viihtyi hänen luonaan kylläkin hyvin, mutta oli kuitenkin paljoo kiltimpi aina silloin kuin itse vanha-mummukin oli paikalla. Kun ei Juditha-äitiä vaan ollut sisällä, oli pojan mielestä kuin yksi seinä tuvasta olisi ollut pois. Ja kun vanha äiti oli ulkona, tuli heidän luokseen usein muuan poika, joka siellä lörpötteli Ingrid'in kanssa niin paljon, että tämä ei joutanut hoitelemaan lasta ollenkaan niin, kuin olisi pitänyt. Hän antoi siis Bård'in hoidella vaan itse itseään, laittoi hänelle vähäisen kaikellaisia leikki-kaluja eikä huolinut sitten enää mistään muusta maailmassa, kuin tuosta vieraasta pojasta. Silloin ei Bård ollutkaan enää hyvän-kurinen. Hän rupesi väliin parkumaan, mutta sittenkös Ingrid suuttui ja hosui häntä. Ja kun ei tuokaan auttanut, peloitti vieras poika Bård-rukkaa paksulla kepillä ja näytti samassa hirveän tuimalta. Bård tottui kumminkin vähitellen tuohonkin yreyteen. Hän loikuili useinkin pitkät ajat lattialla leikitellen yhtä ja toista, mutta välimiten katseli hän kummastuksella ja juroudella noita kahta, joilla näytti olevan keskenään niin paljon puhelemista. Nämä hetket olivat ensimmäisiä, jotka painuivat syvälle Bård'in nuoreen mieleen.

Mutta näkipä hän monenlaisia temppuja vanhan äidinkin tekevän. Kun mummu oli kotona ja hänellä oli jouto-hetkiä, otti hän useinkin pullon kaapistaan, asettui hiljaksen aivan pöydän ääreen, kaasi lasillisen ja joi — "se lievittää rintaa", sanoi mummu — ja aina silloin tulikin hän varsin hyvälle tuulelle. Hän, näet sen, puheli ja nauroi, kertoi satuja ja piti oikein taivaan elantoa Bård'in kera, jonka mielestä tämä oli erittäin viehättävää. Mutta mitäs ollakkaan, antoipa hän pojallekin tipan pullosta. "Juoppa, poika-nulikka, niin tulet väkeväksi!" kehoitti hän. Bård ryyppäsikin, mutta äimisteli pahoin. Juditha nauroi. Ja kun Bård älysi, että tämä oli miehuudenkoe, niin ryyppäsi hän yhä useimmin ja useimmin, vaikka se vähän karvastelikin kurkkua. Vihdoin tuli hän niin pulloa ahvaavaksi, että hän pyysi viinaa silloin kuin muut lapset pyytävät sokeria. Juditha-äiti nauroi ja arveli tuon pojan olevan hirveän viisaan. Ja useinpa poika saikin mitä vaan pyysi. Mutta kerran nuuski hän paikkoja ja löysi pullon jostakin kaapin komerosta. Ja nyt kulautti hän viinaa niin runsaasti, että tuli kipeäksi. Tämän perästä sai "pullo" kauan aikaa olla olojaan koskematta; niin, — mutta tämäpä oli myöskin yksi niistä asioista, jotka tarttuivat pojan muistiin.

* * * * *

Neljän vuoden ikäisestä makaili ja teuhusteli hän kadun varrella ulkona huoneesta. Ensimmäinen, jonka kanssa hän täällä pihalla tutustui, oli koira. Mutta tämä koira olikin naapuritalon, joka talo sijaitsi noin kiven-heittämän päässä pojan kodista ja sillä tavoin tutustui hän sanotun talon lastenkin kanssa ja näiden kautta sitten heidän ystäviensä kanssa, joten siis viimein karttui kokonainen lauma tuota pikku-väkeä. Näiden joukossa sai Bård kasvatuksensa loppupuolen. Kaikki olivat he köyhäin lapsia. Muutamat näistä, ollen vanhimpia, noin 7-8 vuotiaita, olivat johtajina. Siten kokoutuivat he kokonaiseen parveihin, niin sopivasti kuin vain osasivat. Sitä purjehdittiin vesilammikoissa, ajettiin tiellä, pidettiin vieraspitoja puunpalasilla, hiekalla ja savivoilla y.m. sellaisilla, tehtiin kivilehmien ja muiden kalujen kauppaa sekä oli niin paljo, oikein paljo kaikellaista hupaisuutta. Aina sen mukaa kuin Bård kasvoi, tuli hän etevimmäksi kaikissa rattoisuuksissa. Hän osotteli Juditha-äitiä, kun tämä "pouvasi" kahvista ja jälittelipä hän mummua ryyppäämisessäkin; pianpa rupesivat he jok'ainoa juomaan, olivat päissään ja pitivät vilkasta elämää. Vihdoin sai Bård päähänsä matkia tuota poikaa, jonka hän oli monasti nähnyt Ingrid'in luona Juditha-äidin ulkona ollessa. Ja kohtapa jakautui koko joukko pareihin ja oltiin niin olevinaan kosioisilla. Tuo oli vasta hauskaa. Väliin kun ihmisiä kulki ohitse täytyi heidän pysähtyä katsomaan tuota vehettä, ja kun he ihmettelivät ja nauroivat, niin sitä hupaisempaa oli lasten mielestä. Vanhan Judithan täytyi myöskin nauraa nähdessään tuota leikkimistä ja sitten kujeilikin hän illoin aamuin Bård'in kera tälläisillä leikeillä. Mutta Ingrid nähdessään tätä punehtui kuin rusko.

Vuodet vierivät ja Bård kasvoi samassa. Hän olikin ikäänsä verraten ko'okas, väkevä ja kaunis, mutta niin huusti ja rohkea, että hän luuli voivansa tehdä mitä vaan tahtoi. Niinpä siis syntyi usein tappeluitakin; mutta hän piti aina puoliaan mitä kauimmin ja sai sitä paitsi tavallisesti apuakin, jollei muiltakaan niin ainakin tyttö-hattaroilta. Ja niin tuo lopuksi kävi, että useimmat arvelivat: kyllä on parasta pysyä tuollaisen "prinssin" ystävänä. Hän tuli ikäänkuin johtajaksi suurelle katu-juoksia-joukolle, ja niin kulettiin ympäri kaupunkia tehden kaikellaisia koirankureja ja poikaveitikka-juonia. Tappelut tulivat yhä tavallisimmiksi. Nuo katupojat kävivät tosiaankin sotaa keskenään. He jakautuvat suuriin "sotajoukkoihin", pohjoispuolis-kaupungin pojat eri joukkoonsa ja taas eteläisen puolen pojat omaan joukkoonsa, niin sitten pidettiin säännöllisiä otteluja. Bård oli "prinssi", "satu-prinssi", joksi häntä sanottiin, oli "pohjoisen sotajoukon" johtajana ja hän olikin raivoisimpia poikalaumassa. Monasti tuli hän iltasin kotiinsa niin verisenä ja revittyinä, että häntä oli ilettävä nähdäkkin. Tällainen oli se kasvatustensa, jonka Bård Bårdin poika yhä edelleen sai.

Äiti Juditha, joka vuosi vuodelta tuli aina paksummaksi ja tuimemmaksi, piti perinpohjin pojasta, mutta kuitenkin hän haukkua mankutti yhtä myötään poikaa raivoisuudestaan ja kun oikein pahimmalleen pani, niin käski hän hänen mennä matkoihinsa, mieluummin merelle; sillä sinne ne olivat omiaan tuollaiset villit poika-veitikat. Bård ei tuosta paljoa huolinut; hänen mielestään oli hauska olla kotona ja hän ajatteli vaan: antaa mummun haukkua. Ja toisinaan huomautti poika äiti-vanhaansa siitä, että tämän ei saisi pitää häntä niin aivan mitättömänä ja että Juditha-äidin on paras olla vaiti niin kauan kun poikakin on puhumatta. Tämän hän oli oppinut kaupungilla. Ja joka kerta kun hän tätä jankutteli, vaikenikin Juditha-äiti. Mutta yhä hävyttömämmäksi tuli Bård hänelle, kuten kaikille muillekin. — Yksi ainoa asia veti kuitenkin pojan toisiin mietteisiin ja se oli ajatus hänen "oikeasta äidistään". Hänestä oli Juditha kertonut niin paljon, että pojalle tuli kummallisia mielikuvituksia siitä. Hän ajatteli häntä "prinsessana", kuningattarena; tuon äidin luona olisi varmaankin ihana olla. Noin 14 vuotiaana tunsivat Bård nämä ajatukset yhä valtaavammiksi kuin ennen ja hän rupesi kyselemään äiti-armastaan sekä ihmetteli: minkä tähden ei hän yhtä hyvin kuin muut pojat saa olla äitinsä tykönä. Mutta Juditha-äiti ei vastannut näihin kyselemisiin niin mitään. Vaan kerran oli poika saattanut hänen niin raivoisaksi ja suuttuneeksi, että hän ei voinut enää pysyä maltillaan, ja silloinkos rupesi sanoja satelemaan. "Sinä tässä olet niin rehevää ja luulet olevasi, muka, kaikkia muita ihmisiä etevämpi", sanoi mummu, "hyh! senkin äpäpä-kakara!" — Tästä päivästä lähtien tunsivat Bård itsensä vähä-arvoisemmaksi kuin ennen. Hän arveli mielestään tulevaisuutta huutoon ja pelkäsi, että ihmiset saattavat nähdä ja huomata hänen olevan häjynkurisen. Tuopa vaikutti senkin, että hän nyt telmi vähemmän ulkona kuin ennen, joten entiset toverinsa rupesivat kaihoksumaankin häntä sitä enemmän, mitä harvemmin hän heihin yhtyi.

Mutta mitä hylitymmäksi hän itsensä tunsivat, sitä enemmän koki hän osoittaa olevansa mies. Kun hän nyt oli ulkona kaupungilla ei hän enää huolinut pikkupoikain kanssa taistella; vaan hän yritti täysikasvuisten kanssa. Ja sattuipa niinkin, että tuo 14 vuotias poika huimasi 17-18 vuoden vanhoja jätiköitä mäkeen. Hän olikin niin suuri kuin 16:nellatoista oleva poika, ja päälliseksi oli hän kuulun väkevä. Ja kun hän kerran taisi tapella kuin mies, niin osasi hän muutenkin miehevästi rehennellä. Tulipa hän vielä joskus juovuksissa kotiinkin. — Ja mitäs tästä ollakaan. Kohdakkoin sai Juditha kuulla, että poika on jo kihloissa. Bård oli nyt, näet sen, kihlannut yhden niistä tytöistä, joiden kera hän pikkupoikasena olikin jo kosinta-leikkisillä ollut. Pojasta oli niin miesmäistä se, että hänelläkin oli morsian. Nyt ei Juditha-äiti enää nauranutkaan. Kovasti teki hänen mielensä aikalailla löylyttää tuota pitkää tyttö-letkua, jos hän vaan olisi voinut. Mutta, — jollei hän voi käyttää asetta, niin tottapa ainakin suuta. Bård sai nyt kuulla niin tulvilta ilkeää ja pahaa, että hänen mielestään alkoi tuntua kotona olo tukalalta. Vaan vieläkin ikävämmin sattui kerran, kun Bård muuanna iltana, kuten mies ainakin, aikoi mennä henttuansa tervehtimään. Hän tulla veturehti, näet sen, taloon, uhkeana, lakki kallellaan ja puolipullonen lakkariissaan, näyttääkseen oikein, että tässä onkin poikaa! Mutta tytön isä, kunnollinen rakennusveistäjä, saikin silloin pojan käsiinsä ja nyt sai tämä sellaiset tuliaisat, että Bård ei ollut moista melua vielä elämässään koskaan ennen kokenut. Nyt sai hän tietää, miten hän käytti itsensä ja mikä heittiö hän oli oikeain ihmisten joukossa. Mitä pahimpia haukkumanimiä sai hän kuulla, ja mikä vielä kaikkein loukkaavimmalta soi hänen korviinsa oli se, että häntä nyt sanottiin "repale-prinssiksi", "katuryökäleeksi" ja "epatoksi", joka elää muiden vaivan-näöllä eikä kelpaa mihinkään muuhun, kuin syyhymättä saunaan menemään, ja joka tekee itsensä koko kaupungin ivaksi ja nauruksi. Sinä iltana Bård lannistuikin. Selkä pehmitettynä ja häpeissään hiipi hän kotiinsa ja unhoitti sekä tytön että miehevyytensä. Nyt aikoi hän lähteä pois koko kotiseudultaan. Moisissa oloissa ei hän enää viihdy. Merelle lähtee hän, ja kun hän on siellä valmiiksi oppinut, niin menee hän äitinsä puheille saadakseen häneltä rahoja, ostaa sitten purjealuksen ja palajaa iloisena miehenä kotiinsa, ja silloinpa saa kyllä tuo kirvesmies-raiska katua sitä, että hän on tehnyt itsensä "prinssin" vihamieheksi. Seuraavana päivänä pysyi hän sisällä. Ja kuukauden päästä pakeni hän matkoihinsa eräällä laivalla, joka oli Englantiin menevä. Jos kukaan niin ainakin Juditha-äiti oli tuosta asiasta erittäin iloinen.

Mutta jos kenellekään niin ainakin "hänen hentulleen" oli tuo sulhonsa merelle lähtö raskaaksi mielipahaksi. Tyttö istui eräässä kamarissa kotona itkien ja hieroen kaadillaan silmiänsä niin, että kasvonsa oikein pöhistyivät. Hän piti Bård'ista niin paljon, kuin 16-vuotias katu-tyttö voi lempiä; mutta nyt oli hän mennyt — ja kuinka paljon voivatkaan asiat muuttua ennenkuin hän takaisin tulee! Suoraan sanoen ei työllä ollut ensinkään varmaa luottamusta odottaessaan sulhoansa palajamaan. No, sen hän nyt kyllä tiesi, että Per Lauritsen ja Jens Nielssen tulevat häntä kosimaan, ja hän tunsikin kyllä luonnossaan, ett'ei hän tässä voisi enää mitään vastaköyttä vetää. Mutta; ei Per Lauritsen eikä Jens Nielssen ole hetikään niin kaunis eikä niin kelvollinen kuin Bård Bårdsen. Tuota asiaa tyttö-raiska itki itkemistään, ikään kuin se sillä olisi parantunut.

* * * * *

Äiti Juditha ei ollut kertonut Bårdille sitä, missä hänen äitinsä oleskelee. Sillä sitä ei Juditha tietänyt. Oikeastaan ei hän tietänyt Gunhildasta muuta kuin sen, että tämä myöhään eräänä iltana oli tullut ja pyytänyt huoneen suojaa. Laivuri Erik oli osoittanut hänelle tietä sinne, sanoi hän — ja antanut Judithalle rahaa pojan kasvattamista varten. Gunhilda tahtoi vaan lähteä "maailmalle", oli hän

itse sanonut, ja kun Juditha oli kysynyt häneltä: eikö mielestään ole renttumaista lähteä moiselle mieron matkalle, nuori ja yksinäinen kun on, niin oli hän silloin kummallisella tavalla nauranut ja aivan huoleti sanonut, että hän kyllä neuvonsa pitää. Sillä vanha Erik on rehellinen kauppias, lisäsi hän vielä. Sen koommin ei Juditha ollut kuullut Gunhildasta niin mitään.

Mutta kotiin vouti Nils Pedersen'in törmille tuli senkin seitsemiä huhuja Gunhildasta, jotka puheet pian saattoivat vanhuksen pään harmaisiin. Sanottiin, että Gunhilda on mennyt Tanskaan, ja elänyt siellä kovin huonosti. Hän kuuluu antautuneen ilvehtelijäin (komeljanttien) joukkoon, sanottiin, ja harjoittaa näiden ihmisten kera teatterissa ilveilytemppeja, ja vielä kuuluukin hän suorittavan tempunsa hyvin, niin, — hän on etevimpiä. Hän on siis hyvin suosittu, varsinkin nuoret herrat häntä imartelevat, semmoiset, jotka eivät juuri rahojaan surkeile saadakseen vaan pitää iloisia päiviä, ja jotka eivät vähääkään halua pyhimyksen eli jumalisen mainetta. Minkä verran nyt näissä huhuissa lienee ollut perää, vaan mitään hupaista ei tuo ainakaan ollut isälle kuulla; mutta vouti, joka tunsu heimokuntansa, voi kyllä ajatella, että tyttö kai osaa keksiä yhtä ja toista. Kun sitten vouti muutamia vuosia tämän jälkeen kuoli, ho'ettiin ja luultiin kauttaaltaan koko seudulla, että huolestuttavat mietteet tyttärestään olivat murtaneet tuon voimakkaan miehen.

* * * * *

Eräänä päivänä täydelleen kolme vuotta siitä, kuin Bård oli lähtenyt merelle, tuli Judithan luokse muuan vieras vaalea ja muhkea rouvas-nainen, jota mummu ei tuntenut — vaikka tämä olikin Gunhilda. Hän oli muuttunut arvaamattoman paljon. Hän oli nyt pulleampi ja lihavampi ruumiiltaan kuin ennen, mutta samassa myöskin kasvoiltaan surkastuneempi; kasvonsa olivat kalpeammat ja otsaansa ja suunsa ympärille oli ilmautunut hienoja ryppyjä, joten hän siis näytti melkein vanhalta. Mutta silmänsä olivat tuijottavaiset ja kovan näköiset, ja kun hän ne äkkiä loihe ylös, näyttivät ne kivulloselta ja koko hänen olennossaan ilmestyi tukalaa levottomuutta. Harvoin istui hän kauan hiljaa, vaan kavahti yht'äkkiä seisoalleen, käveli, asteli heikkohermoisilla ja kiireillä liikunnoilla, työnnähti sitten äkkiä eteenpäin, pysähtyi taas sekä istahti ja katseli epävakaisilla, ja aroilla silmäyksillä ympärilleen. Tämän johdosta ajatteli Juditha-mummu itsekseen: onpa hän varmaankin tästä maailmasta kyllänsä saanut.

Poikansa tahtoi Gunhilda löytää. Kuultuaan, että tämä oli matkustanut pois, tuli hän aivan kuin huumehduksiin; mutta Juditha osasi kuitenkin lohduttaa häntä sanomalla hänelle terveisiä pojalta ja ilmoittaen samalla, että häntä odotetaan pian kotiin. Tuopa ihastuttikin. Gunhilda kyseli kaikkia asioita pojastaan ja erittäinkin sitä, josko hän on vaurastunut hyvin. Mummu vastasi, että hän on ollut samallinen kuin useimmat muutkin ihmiset sillä ijällä, aina vähän vilkkaampikin; sillä siinä on hehkuvaisuutta siinä pojassa, vakuutti hän. Gunhilda huokasi raskaasti, ja kun hän kuuli, että poika oli kauniimpi ja uljaampi kuin moni muu, huokasi hän vielä raskaammasti. Hän antoi Judithalle rahaa ja pyysi hänen lähettämään sanan hänelle kohta kun hän vaan saa pojasta jotakin kuulla; itse oleskeli Gunhilda siellä ja täällä missä milloinkin sattui. Sitten lähti hän, mutta tuli takaisin ja kyseli vielä monioita asioita; lähti viimeinkin oikein toden perästä, mutta palasi vieläkin takaisin illalla. Ja nyt oli hän entistään rauhattomampi ja näytti vielä enemmän sairasmoiselta. Mummu Juditha arveli itsekseen: hän on saanut jo *enemmän* kuin kyllänsä maailmasta.

Gunhilda kävi hienossa vaatteuksessa ja näyttipä hänellä olevan kosolta rahojakin. Hän oli ollut, kuten itse sanoi, naimisissa erään rikkaan aatelismiehen kanssa; mutta nyt oli miehensä kuollut ja hän oli siis taas yksinäinen. Oliko hän viihtynyt tuossa avio-elämässään hyvin? — Ei; kaukana siitä. "Hyvin?" hän hymyili hiljaa ja nurkuvasti tätä mieltiessään, ikäänkuin tuo ajatus olisi tuntunut hänestä aivan vieraalta. Mutta tottapa on hän ainakin ollut rikas. Ja eikä hän kai ole kärsinyt mitään puutetta, vaan saanut kaikkea mitä ikään on halunnut? — Niin varmaankin... Tuo nurkuva hymyily ilmautui uudelleen hänen kasvoissaan. "Miehesi on ollut aatelinen." — "Kuka?" — "Vanha Erik, tietääkseni." Juditha tuli yhä enemmän ja enemmän siihen luuloon, että tuo hieno rouva ei olekaan oikein viisas.

Päivä kului toisensa perään; Gunhilda tuli tiedustelemaan poikaansa aina yhtä säännöllisesti kuin aurinko nousee taivaalle. Ja hän kyseli semmoisella levottomuudella ja semmoisella yhä lisääntyvällä tuskalla, jommoista hätää voi ajatella olevan äidillä, joka taistelee kuoleman-kielissä ja odottaa lastansa sanoaksensa sille jäähyväiset. Tämän vuoksi tuli hän pian tunnetuksi kaupungissa; häntä sanottiin "prinssin äidiksi" eikä sitä oikein tietty, josko hänelle nauraisi vai surkuttelisiko häntä. Mutta kaikki kummeksuivat sitä, että tuolla "katu-prinssi"-roikaleella on tuommoinen äiti, ja että tämä ei ole huolinut pojastaan ennenkuin nyt vasta niin, että on hänen tähtensä aivan taidolta pois, ja pian keksi kaupunki koko sadun — ja monta satua, jotka sitten yhteen kutoutumalla kasvoivat kasvamistaan yhä suuremmaksi kokonaiseksi — tästä hienosta ja kummallisesta rouvasta. Mutta Gunhilda ei itse tuosta tietänyt mitään; hän meni vaan joka päivä totutulla tavallaan Juditha-äidin luokse, tiedusteli poikaansa ja niin sai kasvatusta-äiti taas kertoa pojastaan; sitten lähti Gunhilda taas kotiin ajatellen poikaansa — ja hirveää syntiään. Öillä hän taas näki unta tuosta vanhasta kirkosta ja tuosta verellä kirjoitetusta virsikirjan lehdestä. —

Seitsemäntoista pitkää vuotta oli hän kokenut niin paljon, kuin voi, tukahuttaa näitä karvaita muistoja ja unhoittaa poikaansa; pahatekonsa sekä itsensäkin. Kymmenenä edellisenä vuotena olikin hän tässä onnistunut: sillä hän kohtasi näinä vuosina niin paljon kaikellaista uutta ja hänellä oli luja tahto, koska hänen täytyi pakostakin tahtoa ... näin kului kymmenen vuotta ja kuluipa vielä kaksi; hän ei itsekkään oivaltanut, miten hän voi olla aivan ilman ajatusta; mutta kolmantenatoista vuotena rupesi tuo "uusi elämä" vanhentumaan hänelle ja neljäntenatoista oli hän jo ikävystynyt aikoihinsa; viidentenatoista ajast'aikana taisteli hän vanhoja muistojaan vastaan samoin kuin patriarkka muinoin enkelin kanssa — sillä *turha vaiva* oli mielestään näitä muistella —; mutta kuudennentoista vuoden kuluella pääsi muisto valtaan, ja tästä ajasta ruveten muuttui hänen syvä pelkonsa kivulloisuudeksi. Hän antautui yhä enemmän ja enemmän kammoittavien ajatustensa valtaan, ja se ajatus, minkä hän ennen oli jollakin tavalla unhoittanut — että lapsi oli *Bård'in* eikä hänen lapsensa — ilmautui hänessä nyt yhä voimakkaammaksi ja voimakkaammaksi, että hänellä itsellään on poika. Ja tuon pojan pitäisi nyt oleman suuren ja kauniin, poikaa tulisi nyt rakastaa, häntä tulisi nyt neuvoa ja auttaa, hänen kanssaan olisi eletävä siveellistä elämää. Tätä ajatellessaan voi hän kyllä kaipauksesta itkeä. Rakkaus oli hänelle enimmänsä tarpeen — äidillinen-rakkaus; kaikkeen muuhun hän väsyi, sillä hän huomasi nuo olevan petollisuutta ja tyhjää, hottoa valetta; mutta rakkaudesta, hyvästä ja viattomasta rakkaudesta lapseen — siitä voisi hän antaa henkensä alttiiksi. Kummoinen on poikansa? miten hän elelee? mimmoisen kasvatuksen on hän saanut? Ja mitä ajattelee poika äidistään, joka kaikkina näinä vuosina...

Näin tällä tavalla hän uneksi, ja sitten taas juotui hänen mieleensä tuo veristynyt hirveä muisto... Poika on paholaiselle luvattu. Äidillä ei ole enää mitään oikeutta häneen; hän oli luovuttanut oikeutensa lapseen *eräälle toiselle*. Poika on nyt pirun oma... Hän siis ei julkee tulla poikansa näkyviinkään.

Tämä seului hänen mieltänsä kauan aikaa. Mutta muuanna päivänä tuli hänen mieleensä tällainen, ikäänkuin huimaava ajatus: sinä voit kavaltaa paholaista tuossa kaupassa. Voit kyllä antaa itsesi sijaan, osaathan sinä keksiä joitakin kujeita ja mutkia... Peijata perkelettä ei voi olla edes syntikään. Kyllä kai paholainen tässä asiassa on ollut rehellinen sinua kohtaan; mutta ajatteleppas muutoin tuota viekoittelevaa henkeä —! Sinun sopii kyllä koettaa petkuttaa paholaista! —

Tämä houkutus tarttui lujasti hänen aivoihinsa, niin lujasti kuin sairas-mieli, ja kuin salainen hullumaisuus. Hah, hah, paholainen on tyhmä; monihan on paholaisen petkuttanut. Joutuuko hän helvettiin sen vuoksi — helvettiin joutuu hän kumminkin, ja mahtaisihan itse Kuoleman asunnossakin olla hyvä kerskata siitä, että on pelastanut lapsensa häjyläisen kynsistä. Niin, varmaan. Sillä tavalla on tehtävä. Näin aikoo hän. Kotiin nyt vaan, kotiin, etsi poikaa, pelasta poika, tiedustele pappia, sillä papin apu on välttämätön pelastaaksesi poikasi! Kun hän nyt vaan ennättäisi hyvissä ajoissa! Kun ei asia vaan viipyisi liian myöhään!

Gunhilda meni eräälle laivalle matkustaakseen "kotiin". Ja jos tuo hänen kalvava ikävänsä ja vapistuttava levottomuutensa olisi voinut purjetta kiidättää, niin pian olisi hän päässyt perille. Mutta heikko ja väliin vastainenkin tuuli teki heidän kululleen haittaa. Gunhildan mieleen juolahti jo vihdoin semmoinenkin ajatus, että se on paholainen sekin, joka kokee häntä estää perille pääsemästä; sillä se tajuaa Gunhildan mietiskelemiset; paholainen tietää hänen aikeensa...

Nyt viimeinkin oli hän perillä, mutta poikaa, jota hän niin sydämmellisesti ikävöi, sitä ei tullutkaan. Ajatuksia, toiset toistansa tukalampia mietelmiä ilmestyi hänelle. Varsinkin rupesi häntä peloittamaan se ajatus, että paholainen on saanut oikeuden ottaa omansa ennen aikaansa, koska hänkin on ajatellut mokomaa petosta.

* * * * *

Kaupunkiin oli tähän aikaan tullut muuan nuori pappi, johon kansa suuresti luotti. Pappi, jonka nimi oli hra Olaus oli kalpea, laihahko mies, hienolla punaisella parralla ja soukalla korkealla otsalla. Sanottiin hänen olevan monessa kohden vanhoja pappeja ankaramman sekä hirmuisen viisaan. Hän oli ollut pappina maaseudulla, ja siellä oli hän osoittanut olevansa yhtä tuttu mustassa-kirjassa kuin raamatussakin. Pappilassa oli kummitellut — tuosta oli oikein pitkä kertomus: — kopistellen oviin ja ikkunalaseihin kello kahdentoista ajoissa yöllä, romahdellen ja elämöiden portailta ja käytävissä —; mutta pappi oli saanut kerrassaan tuon jytinän vaikenemaan. Hän kukisti koko perkeleellisen joukon alas maahan eikä hän siinä viipynyt puoltakaan tuntia. Hän oli siis suuressa maineessa vielä kaupungissakin, ja kansa osoitti hänelle kunnioitusta semmoista, joka oli oikein pelon voittoista.

Tuon miehen tykö, ajatteli Gunhilda, olisi hänen mentävä. Ja hän menikin. Hra pastori Olaus otti hänen suurella vakavuudella vastaan; näytti siltä, kuin hän olisi tuntenut Gunhildan. "Sinulla on varmaankin synnin vaivaa?" lausui hän sitten.

Gunhilda ei ollut tottunut moiseen puhutteluun, joten se siis säikähdytti häntä; vihdoin vastasi hän, että syntinsä hän mieluummin säästää rippituolille; mutta oli eräs toinen asia, jota hän haluaisi kysyä papilta, jos hän saisi luvan siihen. Kyllä; luvan hän sai. Niin, asia oli se, josko pappi luulee, että ... että

käypi laatuun ... niin ... papin oli suotava anteeksi, jos hän kysyikin suoraan ujostelematta ja kummallisesti ... mutta — josko käy laatuun kavaltaa ... paholaista? Josko se on oikein ja josko sitä ollenkaan saisi tehdyksi —? "Minä en kysy tätä itse tähteni"; lisäsi hän levottomasti liikahdellen; "mutta jos voisin saada säännöllisen vastauksen, niin olisi se hyväksi sekä minulle itselleni että muille."

Pappi katsoa tuijotti kauan ja vakaasti häneen; Gunhilda loihe silmänsä alas eikä voinut istua rauhassa.

"Onkohan se oikein?" tutkasi Gunhilda vieläkin vihdoin. "Epäilettekö Te sitä, josko on vähääkään oikein peijata paholaista?"

"Kaikki meidän työmme", jatkoi pappi, "ja kaikki hyvät työt maailmassa tarkoittavatkin juuri paholaisen kavaltamista. Tämä on se, mitä *sanomme* hyväksi töiksi. Pirulla on oikeus meihin kaikkiin; sillä kaikki me olemme synnin tähden hänen matkassaan, oikein hänen omaisuutensa sielunemme ja ruumiinemme. Mitään meissä ei ole meidän omaamme; hän omistaa meissä kaiken syntymisestämme saakka. Perisyntyn kautta hän omistaa meidän ennen kuin mitään tiedämmeäkään, niin, jopa äitimme kohdussa. Ja sitten saa hän meidän yhä lujemmasti ansoihinsa omien syntisten ajatustemme, puheidemme ja tekojemme vuoksi. Mutta koko elämämme, niin totta kuin oikein elämme, tarkoittaa aivan sitä, että me tämän omaisuuden suhteen häntä peijaamme. Kaikki hyvä, mihin ryhdymme tähtää siihen suuntaan, että me Jumalan avulla pääsisimme pois perkeleen kynsistä, irtaudumme hänen syleilystään. Sillä hän itse on hirveä ryöväri ja valehtelia alusta. Ja kuitenkin sinä kysyt, josko se on oikein?"

"Mutta jos joku on *antanut* itsensä hänelle — *luovuttanut* itsensä..."

"Se on aivan sama. Kaikissa vehkeissään on hän ryöväri ja rosvo, ja sen joka menee niin pitkälle, että hän antaa itsensä paholaisen valtaan, niin onhan paholainen sellaisen ihmisen jo sitä ennen vietelty. Mutta miten se käypi laatuun? Niin, se on toinen asia."

"Mutta voihan tapahtua —?"

"No, kyllähän se käy."

"Jos toinen ihminen antaisi itsensä sen sijassa, joka on luvattu?"

"Silloin täytyy sen ihmisen olla niin hyvän ja puhtaan, että perkeleellä ei ole mitään oikeutta häneen."

Gunhilda vaaleni. Tuota ei hän ollut ajatellut. Hän oli nyt niin hajamielinen, ett'ei hän virkannut sen enempää, vaan nousi ja lähti pois. Pappi jäi katsoa tuijottelemaan hänen peräänsä ja pudistaen päätänsä ajatteli hän itsekseen: siinä ihmisessä asuu monta henkeä.

Kun Gunhilda samana päivänä vaaleampana ja pelokkaampana kuin milloinkaan ennen tuli Judithamummun luokse, tapasi hän täällä erään vieraan, merimiehen, joka näytti siltä kun olisi hän ollut kotoperää näiltä paikoilta. Gunhilda säpsähti nähtyään hänen, mutta tointui oitis jälleen; sillä, arveli hän, tuo ei voi sittenkään olla Bård. Siksi olisi hän liian ruma ja vanhakin, koska näyttää olevan jo vähintäänkin 40 vuoden ikäinen. Ei: Bård ei se olekaan. Hän on Hans Mikkelsen, Ingrid'in mies; mutta on hän retkeillyt Bård'in kera samalla laivalla ja tuopi siis terveistä häneltä. Terveisiä häneltä —! Nyt Gunhilda riamastui. Kohta meni hän Hans Mikkelsen'in ääreen; mutta tämä pakeni pois ja Gunhilda perässä kysellen ja pyytäen niin, että, paitsi hänen puhettaan myöskin hänen silmänsäkin ja vapisevat kätensä ilmaisivat todellista pyytäväistä tiedustelemista — missä on hän? koska hän tulee? oliko hänen laitansa hyvin? mitä varten ei hän tullut jo mukana? oliko hän kipeä? onko hänelle mitään erinomaista tapahtunut? onko hänelle jotakin tapaturmaa sattunut? onko hän itse itsensä menettänyt? onko hän hädässä?... Hans Mikkelsen arveli, että tuo rouva ei ole oikealla järjellään.

"Suvaitsetteko sana-vuoroa minullekin", sanoi mies, "niin kerron tuossa." Gunhilda arvelen miehellä olevan siihen oikeuden, koki olla vaiti. "Mutta yhden asian täytyy sinun heti sanoa: missä hän on? ja tuleeko hän pian? ja mitä varten ei hän tullut jo mukana?" Nyt joutui Hans Mikkelsen nauramaan. "On paras, että maltat hetkeksi ja suvaitset minun kertoa asian laidan", huomautti hän. "Kyllä, mutta kiireesti, kiireesti", pyysi Gunhilda, joka nyt oli kuin hehkuvilla hiilillä.

"No niin, Bård ei olekaan niin aivan kaukana ja hän tervehtää äitiään. Hän jäi naapurikaupunkiin, ja käypä niinkin, että tuo ärmätti — hoh, hoh! Niin, hän on hienoa poikaa, oikea hulivili! mokomin kalastelia mitä laiva milloinkaan kannellaan kantaa! — niinpä, sanalla sanoen; mutta onpa hän saanut naisväenkin suosion, melkein nuoren tyttö-hempukan ... no niin, tyttö oli muutenkin kaikkia ihmisiä miellyttävä; sillä hän oli kaunis ja sokea, lumoava, tenhoavan ihana, aivan yli kohtuuden, sanoivat ihmiset; ja jotakin siinä olikin; mutta niin vietävän mahtava, niin suhdattoman isonen, ei myöntäväää vastausta, ei hyvää sanaa häneltä saanut kuulla eikä hymyilyä simasuullensa ilmautunut! ei, kyllä se oli saakelin juromainen naisihmiseksi. Mutta muuten joka tavalla mainio. Moni nuori poika oli häntä

kosinut; sillä hän, muka, piti olleen oikein lempeä hehkuva neitonen ... kun hän ei vaan olisi ollut noin mahtava. Hm! Noh, tuo hulluuttelua Bård joutui hänen rakkautensa leimuksi. Ja poikakin arveli, että kyllä tuo on komea tyttö. Bård kyllä tuskautui noihin tavallisiin — hm! Hän arveli, että tämä on jotakin uutta, mutta Jumala armahtakoon tuota raukkaa; sillä tuon tytön kanssa hän yhtyy. Hän, poika, joka ei tiedä mitä tuo merkitsee saada 'ei' — oi, Jumala hellästi sääliköön! niin monta on tämä poika peijannut — hän, joka ilmoisen ikänsä on ollut paljaassa haeskelemisessä ... hoh, hoh! hän ei antanut vaimoväelle enempää arvoa kuin vanhoille rahoille tai kintaille; eipä hän ollut ällistynyt Espanjan kuningattarenkaan edessä! ... sillä hän on pirun hilpeä poika; hänen vertaistaan ei tavatakaan aina ... pitkä ja karski, vehmas-kasvuinen ja leveä-hartiainen, kasvonsa ovat kuin tytön kasvot ja tukka kuin kuningas Absalon'illa! Ja sitte vielä niin rattoisa! — hm! rattoisa ja villi, iloinen kauniilla ilmalla ja vielläkin iloisempi pahalla säällä, terve kuin lintu, vapaa ja rohkea kuin merirosvo ... jopahan, minä taitaisin jupakoida paljokin siitä pojasta, minä! — mutta varmaa on ja kaikki sanovat, että *hänestä* tulee jotakin, hän pitäisi oleman kuningas; vaan siksi ei hän kuitenkaan ole syntynyt; mutta amiraali hänestä kyllä tulee, taikka joku muu semmoinen. On muutamia, jotka sanovat, että hän on vaan turhanaikainen loppi; mutta aina hän kumminkin on miehestä käynyt, ja neidonkin lemmen voittanut ... mutta, no niin! Tuon kassapään! Niin kaunista tyttöä en ole milloinkaan nähnyt; hän oli ihan kuin luotu semmoiselle pojalle kuin Bård ... kun ei hän vaan olisi noin mahtava. Hah! Jos he kysisivät, mitä he ilman meitä olisivat, niin olisivatpa he tarpeeksi äkeitä, nuo kummat lumottaret. Hän ei katsonutkaan meihin. Kolmen askeleen päästä! niin se oli aina ... eikä hän pelännyt ketään niin kuin Bård'ia. Tämä koki jos jollakin tavalla; ei! ei edes hyvää sanaa; tuo tyttö oli aivan kuin kivistä. Semmoisten pitäisi antaa mennä menojaan mahtavuudessaan, niin saisivat he nähdä miten hauskaa se on. Noh! mutta mitä enemmän tyttö vastusteli, sitä halukkaammaksi tuli Bård, ja vihdoinkin kulkea nuuski hän ikäänkuin hupelo eikä osannut ajatellakaan mitään muuta, kuin tuota tyttöä! niin varmaan, täydellä totisuudella, tietysti. — Niinpä, tuo oli oikein illettävää. Bård kuleskeli haeskellen ja oli niin raivoisa ja vihainen, kuin olisi hammastaudin kanssa taistellut. Kerran meni hän tytön luokse ja sanoi hänelle tämän, vanhoen ja kiroten, että hänen sydämensä mietiskely on se, jotta hän aikoo mennä naimisiin hänen kanssaan ja ottaa hänen kotiin luoksensa sekä elellä hänen kanssaan kunniallisesti ja siveästi kuten hyvä aviomies ainakin, ja hän kirosi ja vannoi edelleen siksi, kunnes tyttö uskoi häntä. Ja oitis muuttuikin tyttö. Kuuna päivänä ei ole vertaistaan nähty! Paljasta tulta ja hehkuvaisuutta kiireestä kantapäähän asti. Rakkautta ja lempeä aina pikkusormeen saakka. Hän oli nyt niin ahvattu Bård'in perään, ett'ei voinut ainoatakaan päivää pysyä erillään hänestä! Niin, noin se on laita niiden, jotka ovat oikein tärkeitä ... pahemmin kuin kaikki muut ... tyynessä lahdessa kalat kutee. — Mutta muuten oli hän hyvä tyttö, rehellinen kulta, uskollinen kuin suur-ankkuri; Bård aivan raivostui, hän. Juosta nelisteli kuin hullu. Hän oli niin iloinen, että joutui sen takia koko laiva-miehistön ivaksi; pitäähän olla suhta kaikessa. Hän pieksi yhtenä ainoana iltana kolme miestä siitä, että nämä olivat sanoneet tytöstä vähän sellaista, mikä ei ollut hänen mieleensä. Löylytti heitä siksi kunnes he loikuivat ja vääntelevät itseään kuin angeriaat hulikassa. Hah! niinpä tuo oli oikein illettävää. Minä en tuntenut poikaa. Ja niin päätti hän naida kiireimmän kautta. Ka noin, yks kaks, vaan. Siinä ei auttanut mitkään rukoukset. Hän oli tuommoinen yreä nainen ... muuten vaan köyhän leskivaimon tytär; hänen isänsä oli kerran maailmassa ollut laivuri, sanotaan, ja kova peto... Mutta Anna ei tahtonut erota Bård'ista, ei edes päiväksikään. Sitten saimme sopivan tuulen ja purjehdimme; hän seurasi silloin muassamme ... sai luvan laivurilta, ymmärrättehän ... ja minulle sanoi hän seuraavansa Jens Villumsen'ia kotia ja silloin on hän tuleva naineeksi mieheksi sekä näyttävä peijakkaan kaikille naisihmisille, niin täällä kuin muuallakin maailmassa. Voitte nyt siis odottaa häntä kotiin kuukauden tai parin perästä; tietysti rippuu se siitä minkälaiset sääät ja tuuletkin ovat; nyt vähän aikaa on ollut kelpo purjetuuli; mutta näyttää siltä kuin se kohta taas kääntyisi."

Hans Mikkelsen käveli edes takaisin lattialla kertoen, loruten ja nauraen; Juditha-mummu istui keloillen; Gunhilda tunsikin jok'ainoasta sanasta, mitä mies puhui, piston mieleensä. Semmoinen poika, niin kaunis, onnellinen ja josta oli niin hyvät toiveet — ja tuo poika nyt turmeltu, turmeltu, — juuri nyt, kuin hänen pitäisi ruveta kukoistamaan. Kukaties ei hän ehdi kotiinkaan ennenkuin paholainen tulee näyttämään hänelle tuota verellä kirjoitettua kirjettä...

Hän istui tuijottaen ja tirkistellen niin vaaleana ja kamalan näköisenä, että Hans Mikkelsen rupesi pelkäämään ja lähti pois. Moisista surkeista naisista en minä ensinkään pidä, virkkoi hän itsekseen, mutta arveli samalla, että kyllä hän on kertonut jo enemmänkin, kuin tuo sairasmielinen rouva halusi kuullakaan.

Sitten meni Gunhilda vielä kerran papin pakinoille. Poika on pelastettava. Papin tulee siihen neuvon keksiä. Hän puheli kauan tuon paimenen kanssa, kertoeli hänelle satuja ja tarinoita useista semmoisista, jotka olivat petkuttaneet paholaista, ja tiesipä pappikin moista tapahtuneen. Mutta vaikea on kuitenkin tietää, josko sellaista voipi nyt enää tapahtua. Siinä tarvitaan kovin paljon. Ja tähän maailman aikaan on vähän tai ei ollenkaan sellaisia pappia, joilla olisi moinen voima paholaisen ylitse. Ainoa mitä Gunhilda sai papin lupaamaan oli, että hän sanoi puhuvansa asiasta paholaiselle luvatus miehen kanssa, *josko* löytyy mitään neuvoa. Paljon riippuu siitä, josko mies on elänyt niin, kuin hänen tulisi elää, taikka taas jos hän kenties on käyttänyt sillä tavalla, että hän oikeastaan ansaitseekin

joutua paholaisen kynsiin.

* * * * *

Tästä hetkestä lähtien oli Gunhildalla uusi takka kannettavana. Hän ei ollut nyt ainoastaan luovuttanut poikaansa, mutta hän oli myöskin saattanut kaikki asiat sille kannalle, että häntä ei enää voida pelastaakkaan. Kaksin kerroin oli hän siis sysännyt poikansa paholaiselle. Hän oli, näet sen, heittänyt hänen kadulle huonojen toverien joukkoon, missä ei poika voinut oppia muuta kuin pahaa, joten hän on tullut niin saastaiseksi, että hän tuskin enää omienkaan synteinsä vuoksi voipi armoa saada.

Gunhilda mietti kaikkea sitä, mitä merimies oli hänelle kertonut. Ja kun Bård kerran tuommoisen raakaluontoisen merenkulkiainenkin mielestä oli ollut muita reimampi, niin onhan arvattava, että seikka ei olekaan vähäpätöinen! Tuo 17-18 vuotias poika täytyy olla kadotettu.

Se vasta pahinta, että hän on ollut moinen tyttöjen-veijari. Samoin kuin isänsäkin. Viekoitellut tyttöjä, monia tyttöjä. Gunhilda ajatteli omaa kohtaloansa. Hän tiesi hyvin, mitä tuo on, ja mitä se maksaa, joutua moisten loikkujen pauloihin. Ja nuori Bård'kin on jo turmellut monta. Hänen tähtensä on moni menettänyt elämänsä kauneimmat toiveet; hänen tähtensä on moni tyttö joutunut pahimpaan hätään. Kuinka monta raskasta valitushuutoa painaakaan jo polttavana hänen nuorta mieltänsä; kuinka syvään hänen olivatkaan kironneet nuo monen monet toiveissaan pettyneet armastajat, joita hän pahoissa himoissaan oli saastuttanut. Gunhilda käveli edes takaisin suuressa huoneessaan, rauhatonna ja pelokkaana, väännellen hikoilevia käsiään; väliin seisahtui hän isoksi aikaa ja katsoa tuijotti ulkoilmaan taikka taas ajatuksissaan silmäili omaa itseään; sillä omista mietteissään hän nyt oli eikä maailmassa. Kerrassaan selvisi hänelle vielä nyt sekin, että hän itse lopuksi onkin tähän kaikkeen syyppää eikä poika. Mitäs tuon poloisen pojan siihen auttoi, että hän oli heitetty renttumaiseen katuseuraan ja oppinut siellä kaikkea ilkeävaltaisuutta. Ne tytöt ja naiset, jotka kiroavat poikaa, tehnevät siinä väärin; äitiähän, joka poikansa noin huolettomasti jätti, heidän pitäisikin kirotta. Hän yksin on syntinen. Mutta eipä vielä yksistään hänkään, mutta tuo petturi kotonaan. Bård Neset, hän on Gunhildan pillanut, *hän* on synnintekijä, *hänen* päällensä pitäisi kaikki nämä valitushuudot kokoutuman; hänen pitäisi saaman kärsiä kaikesta, mitä on tapahtunut; siis itsensä, Gunhildan ja pojan edestä, kaikkien noiden nuorten turmeltujen ihmis-elöjen tähden sekä niiden lasten-lasten edestä, jotka kuleskelevat ympäri maailmaa pahaa ja ilkeyttä oppien ja harjoittaen; syyllinen ja vikapää koko ilmoisen ikänsä aina tuomiopäivään saakka, on tähän kaikkeen Bård Neset!

Mutta poika, poika, hän on syytön ja on siis pelastettava. Kun hän vaan tulisi. Aika oli koht'ikään kulunut; Gunhilda voi laskea kuukaudet päiviksi. Hän meni papin luokse ja antoi hänelle rahaa siitä, että tämä rukoilisi hänen poikansa edestä illoin aamuin. Ja sitten ensi sunnuntaina kirkossa rukoilisi oikein kauniisti myötäistä ilmaa. Pappi rukoilikin. Tuuli kääntyi jo lauantai-iltana ennen kuin kirkkorukouksia vielä oli pidettykään. Silloin sai siis Gunhilda lujan uskon tähän pappiin. *Hän* täytyy olla oikea mies taistelemaan paholaisen kanssa.

* * * * *

Gunhildalla oli kova luonto; mutta nyt hän tunsu käyvänsä yhä heikommaksi ja heikommaksi joka ainoa päivä. Viimein vihdoon tuli Juditha-mummu eräänä päivänä hänen puheilleen. Mummun kasvoissa loisti nyt juhlallisuutta, mutta myöskin lempeyttä, jonka tähden Gunhilda heti oivalsi, että kyllä vaan mummulla nyt on hyviä sanomia ilmoitettavana. Kävi ikäänkuin kuuma vihlaus hänen läpitsensä: "hän on tullut?" — kuiskasi hän. Vanha kasvatus-äiti näytti olevan peloissaan mitään vastaamaan. — Voihan sitä kaikkea tapahtua.

Gunhilda nousi oitis ja aikoi lähteä ulos. Levottomuus valtasi hänen niin, että se näytti saattavan häntä enemmän pelokkaaksi kuin iloiseksi. Mutta Juditha arveli, ett'ei mitään kiirettä ole. "Kuinka niin? onko jotakin tiellä?" Eikä juuri olekaan; mutta voipi tapahtua, että kaivattu tulee yhtä pian tänne kuin Gunhilda ehtisi lähteä hänen luokseen. "Onko hän jo täällä? — kiireesti!" Oli semmoinen kuume nyt Gunhildassa, että vanha mummukin vavahteli. "Oi, noin kaunis pari!"

Gunhildan sydän sykki niin, että hänen täytyi asettautua alalleen. Useita kertoja henkäisi hän syvästi eikä voinut mitään puhua; Juditha rupesi pelkäämään ja tahtoi auttaa häntä. "Antaa heidän tulla!" kuiskasi Gunhilda. "Te ette varmaankaan pysy maltillanne siinä", arveli Juditha. "Antaa heidän tulla!" toisti hän heittäytyen kärsimättömäksi. Äiti Juditha vetäytyi ulos ja pian kuuli Gunhilda useiden tulioiden kävelyn. Ovi aukeni. Hän riensi ikäänkuin oudon voiman ajamana heitä vastaan, eikä ollenkaan nähnyt heitä, mutta ikäänkuin sumun läpitse haamoitti kuitenkin hänen silmiinsä suuri, sorea poika, jonka musta ja tuuhea tukka selvästi loistavana kuvautui Gunhildan silmiin. Ja hänen takanaan valkoverinen nainen, suurilla säteilevillä silmillä. Gunhilda kiitihe edes ja voimakkaat kädet tarttuivat häneen; kaikki kolme seisovivat nyt yhdistyneenä piirissä käsivarret toinen toistensa ympärillä, ja Gunhilda vapisi ja itki eikä voinut mitään puhua. Mutta Bård sitten sanoi: "Minä tiesinkin sen, että

kohtaisin ja löytäisin sinun nyt." Anna kummeksui sitä, että heitä ei toivotettukaan tervetulleiksi; kukaties ei Gunhildalle olekaan mieluista tavata poikaansa aviomiehenä?

Sitten he istuutuivat; Gunhilda noiden kahden nuorison keskelle. Ja hän silmäili heitä, mutta ei koskaan kuitenkaan uskaltanut katsoa heidän silmiinsä. Sydämensä hehkui rakkaudesta tähän poikaansa, jonka hän huomasi ihmeellisen kauniiksi. Vehmaat, muhkeat kasvot, joiden nuorukaisellisesti leppeissä juonteissa esiytyi vähän lempeyttä ja vilppautta; silmät olivat iloiset ja kirkkaat, hymyily hurmaava. Ja Anna sitten! Niin kaunisveristä ja hienoa ei Gunhilda ollut ikänä nähnyt. Hänelle joka oli kammottavien muistojen ja tukalain ajatusten raskauttamana, näytti tuo miniänsä niin sulostuttavalta kuin taivaan enkeli. Jopa vihdoinkin otti Gunhilda hänen syliinsä ja likisti häntä rintaansa vasten; olipa ikäänkuin olisi hän etsinyt pelastusta häneltä. Bård istui katsellen tuota hymysuun, ylevänä kuin kuningas; nyt oli hän mielestään kyllin varma siitä, että hänen armaansa on paras tyttö mitä maa kantaa. Ja sangen iloisena nousi hän seisoaalleen ja veti syvän, onnea uhkuvan henkäyksen. "Nytkö meidän kelpaa eellä, äiti!" sanoi hän.

Ja sitten kertoili Bård puolella todella ja puolella pilalla, että Anna juuri onkin hänen tehnyt ihmiseksi ja mieheksi. — "Ennen en minä ollutkaan mikään mies, kun ainoastaan heittiö. Muuan noita-temppuilla oli antanut minulle karhunsappea; käyttäydyin siis niin villisti kuin susi metsässä ja hävitin kaikki, mitä nä'in, jopa oman itsenikin. Nyt! nyt olen siitä lakannut. Tuo pieni 'prinsessa' tuossa on minun pelastanut, ja nyt olen vielä päälliseksi löytänyt äitini; nyt on minulla kaikki mitä tarvitaan onnelliseen elämään, ja nyt luulen, että me kukin saamme mukavuutta." Anna nojauti onnellisena Bård'iin; tämä hymyili ilomielin silmäillen äitiään.

Kahta vertaa vaikeammaksi tuli nyt elämä Gunhildalle. Tuossa on poika, kaikkein onnellisin maailmassa, nuori, reipas, iloinen, elämänsä kukkulalla oleva ja niin ihanilla toiveilla tulevaisuudestaan, kuin ikänä voi uneksia; ilkeyden ja pahan on hän taistellen kukistanut, hyvän ja onnellisuuden on hän siis saavuttanut; mutta nyt kun hänen pitäisi alkaa onnellista elämän suuntaa kulkemaan, juuri samalla helkettä tuleekin hänen äitinsä hänen surkeudekseen ikäänkuin synkkänä sallimuksena kuolon kauhulla ja hautakelloilla; muutamain päivän kuluttua täytyy sinun pois elämästä, muutamain päivän perästä temmataan sinä äskettäin valmistamastasi morsius-sängystä ja työnnetään helvetin syvyyteen.

Nuo kaksi nuorikkoa, poika ja miniä, olivat ikäänkuin unehuksissa. Gunhilda vaaleni, loihe raivoisia katsahduksia ympärillensä ulkoilmaan ja vaipui tainnuksiin. Mitä Jumalan tähden on nyt matkassa?

"Hän tuli varmaankin liian iloiseksi", sanoi Bård. "Eihän anoppi mahtane kuolla?" kysyi Anna. "Ei", arveli Bård. He olivat asettaneet hänen makuupenkille maata ja vailleet kylmällä vedellä hänen otsaansa, ja oitis hän sen perästä tointuikin. Anna oli vähältä ruveta ilosta itkemään, nähdessään hänen uudelleen silmänsä avaavan. "Armahin anoppini, mikä sinua niin kovin painaa?" tutkaisi hän, ja kumartui sitten rakastavaisena hänen ylitsensä. Gunhilda katsoi häneen kankeilla, levottomilla silmillä äänetönnä. Vihdoinkin puhkesi hän huokauksen tavoin sanoihin: "Kurja lapseni, kurja lapseni!" Mitään muuta vastausta ei ollut saatavissa.

Bård rupesi ihmettelemään. "Miten on laitasi äiti", kysyi hän. "Sinä et saa tulla sairaaksi nyt, kun olemme kohdanneet toisemme ja meillä siis pitäisi täst'edes olla mukavuutta!" Gunhilda suojeli itseään kädellensä. "Ei nyt, ei nyt", pyysi hän, "ei mitään siitä! Sitten! oi, Herra Jumala, sitten!"

Bård ja Anna katselivat toinen toiseensa. Tämä, näet sen, näytti heistä pahalta aavistukselta; he eivät ymmärtäneet tätä, mutta kuitenkin saattoi se heitä surullisiksi. Gunhildan täytyi makuulle. Siellä sängyssä makasi hän hetken aikaa kätet silmilleen laskettuna; sitten sanoi hän tahtovansa levätä, ja Bård lähti ulos. Anna jäi istumaan makaavan ääreen; Gunhilda vaipui vähitellen unenhortoon.

Yöllä istuivat he valvoen hänen luonaan. Gunhilda oli kuumeessa ja levoton. Puoliyön jälkeen tuli hän huonommaksi ja rupesi hourimaan. Kumpikaan nuorikoista ei saanut käsitystä siitä, mitä hän puhui; mutta sen, että hän jotakin tarkoitti, he kyllä oivalsivat. Olipa todellakin kummallista näille kahdelle nuorelle ihmiselle tulla hää-ilosta ja lemmellisyyden hommista sairas-vuoteen ääreen; mutta vielä haikeammalta tuntui heistä olo kuunnelleessaan näitä itkullisia sanoja, joita heidän korviinsa soi, ikäänkuin varoituksena kaiken maallisen onnellisuuden vähäpätöisenä pitämiseen. Tuo oli siis ikävintä ja surullisinta, mitä nuoret iloiset ihmiset milloinkaan saavat kuulla! Oikein aavistaen kuiskasi Anna Bård'ille: "sinusta hän puhuukin." Ja tämä nuori vaimo valkeni kuin liina. Bård kuunteli. —

"— — Minä sanon sinulle, Bård ... sinun täytyy uskoa minua! älä kysy! älä kysy! Voitko ajatellakaan semmoista omalta äidiltäsi? Ei, ei ... semmoista ei tapahdu ... semmoista — ei." Voivotus ja levottomuus. "Mitä Jesuksen nimessä se mahtaa olla," virkkoi Bård. Anna tirkisti levotonna mieheensä. Hetkisen perästä kuului ikäänkuin ärjynnällä sanat:

"Mene papin tykö, sanon minä! — tuon nuoren papin luokse, hän on voimallinen. Kymmenen päivän perästä on loppu ... silloin — silloin —." Sairas rupesi kovasti vapisemaan ja koki nousta: "mene papin

tykö, kuuletkos!" ja hän valittaa vaikeroi taas kauan ja levottomasti.

Anna katsoi Bård'iin; tämä oli yhtä vaalea kuin hänkin. "Bård! tajuatko sinä —?" kuiskasi Anna. Bård puisti päätänsä. Anna istui hänen polvelleen ja likistihe aivan häneen. "Minä olen kovin peloissani," kuiskasi Anna hiljaa. "Lörpötystä", vastasi Bård hymyillen.

Sitten palasi sairas taas yhä enemmän samaan asiaan. He istuivat kuunnellen ja voivat kyllä eroittaa toinen toisensa sydämen sykkimisen. Anna likistyi vielä tiviimmästi mieheensä samoin kuin pelkäilevä lapsi äitiinsä. Bård ajatteli itsekseen: tuo nainen voipi tietää enemmän kuin kukaan luuleekaan. Hän näyttää siltä kuin hänellä olisi näkyjä. "Mene papin tykö ... kymmenen päivän perästä on loppu" —? Kuolleeko hän? Tietääkö hän silloin kuolevansa? Tuoko pelko saattoi hänen sairaaksi sen sijaan, kun hänen olisi pitänyt olla iloinen saadessaan nähdä poikansa? — Ei, ei, ei. Tässä ei ole mitään aatteloa. Se on taikaluuloa, sairas-houretta, kipeän ihmisen luulottelua, kukaan ei tuommoisista piittaa. Ja hänkö sitten, nuori ja hilpeä mies; — lörpötystä.

Sairas tuli tyynemmäksi. Aamupuoleen nukahtui hän. Nuoret saivat siis tästä hyviä toiveita.

* * * * *

Mutta tynesti ei hän nukkunut, ja tunnin kuluttua heräsi hän jo kiivaalla kirkunalla, kavahti puoleksi pystyälleen ja oli aivan huumehduksissa. Anna hiipihe aivan hänen ääreensä, lohdutteli häntä sekä pyysi itkien ja hellästi, että hän olisi levollisena; he kumpikin pysyivät hänen luonaan. Bård joutui kamalalle mielelle.

Noin tuskaisia ja kummallisia silmiä kuin nuo äitinsä silmät, jotka nyt häneen tähtäsivät, ei hän ollut milloinkaan nähnyt. Ne osoittivat paljasta tuijottelevaa mielettömyyttä. Viimein näyttivät ne avautuvan. Ne vetäytyivät kireämmälle ja rupesivat tähtäämään. "Oletko sinä siellä", ähkyi hän. "Kyllä, äiti, mutta älkää pelätkö minua", virkkoi Bård niin lempeästi ja tynesti kuin taisi. Gunhilda pyyhki silmiään, pudisti päätänsä, laskeutui rahille istumaan ja rupesi kiivaasti itkemään. Anna istui hänen vieressään, hyväillen silittäen hänen päätään ja poskiaa sekä itkien hänen kanssaan. "Nukkuos, nukkuos; kyllä me valvomme", pyyteli hän. "Te tarvitsette nukkua." Gunhilda itki vielä yltyisämmin; hänestä tuntui ikäänkuin hän olisi sulanut tuosta rakkaudesta ja suloisesta puhuttelusta. Hän itki itsensä väsyksiin ja nukkui uudelleen, ja nyt lepäsikin hän levollisesti. Tällä kertaa oli hän pelastettu.

Tuonnesti nousi hän istuskelemaan. Bård'ia ei hän suvainnut olemaan sisällä, vaan ainoastaan Annan; mutta hänkään ei saanut mitään puhua. Hän oli kysellyt Bård'ista niin paljon, että Gunhilda ei enää ollenkaan halunnut kuulla enempää. Mutta kuitenkin oli hänestä mieluista se, että miniänsä oli hänen luonaan. Gunhilda taputteli ja hyväili häntä kuin rakasta lastaan ja näyttikin häntä itseään tuo hyviväisyytensä rauhoittavan.

— Valittaisiko hän vaivojaan Annalle? Ei, kaukana siitä; kuolisihan tuo lapsi-raukka tästä, tai ainakin pakeneisi ja kammoisi häntä kuin noita-akkaa...

Mutta päivittelisikö tuota hätää Bård'ille? ei; sitäkään ei hän voi tehdä. Työläs on sitä nyt sanoa hänelle, tuolle uljaalle, onnelliselle nuorukaiselle, joka on nyt aivan iloinen siitä, että hän on äitinsä löytänyt! — Mutta sanoa se kumminkin täytyy. Hän mietiskeli surren tätä niin, että hän melkein unhoitti kaiken muun. Papille? Sanoisiko tuon papille ja antaisi sitten papin kertoa Bård'ille? — Ei; sekään ei paljon auttaisi. Tuommoista olisi ilmaistava niin äärettömän lempeästi ja sävyisästi; pappi ei tuota osaa sillä tavoin sanoa, ei; mutta hän peloittaisi pojaa ihan taidottomaksi.

Valehtelisikö —? Pitäisikö Gunhildan valehteleman? Sanoisiko tuota osaksi sinne päin, vaan ei hetikään kaikkea? — Niin! sen hän tekeekin. Hän aikoo sanoa vaan unta nähneensä; uneksuneensa sitä, että hän itse on kuoleva, sekä vakuuttaa päälliseksi uniensa olleen aina perustavia. Niin! tuon hän tekeekin! Mutta kun Bård sitten menee papin puheille? Pappi tietääkin asiasta enemmän, pappi. Itse pojan äiti on kertonut hänelle siitä liiankin paljon. — Mutta jos Bård ei olekaan saanut totuutta tietää, niin kukaties ei pappi voikaan tehdä pulan poistamiseksi mitään.

Ei; se ei sovi; kyllä hänen täytyy sanoa kaikki. Mitään muuta neuvoa ei löydy. Mutta ei kuitenkaan tänään. Vasta huomenna, ylihuomenna; tai vasta jonakuna muuna päivänä. Onhan vielä kymmenen päivää jällellä; eihän siis ole vielä aivan kiire, parempi on pojallekin se, ett'ei se sitä vielä saa tiedokseen. Minkä tähden hänen tarvitsisi olla tuossa tuskassa kauemman aikaa kuin on välttämätöntä. Vihdoin viimeinkin heittäytyi Gunhilda huolettomaksi.

Hän käski Annan mennä maata. "Minä olen nyt parempi; tänä yönä saa tyttö valvoa." Anna joka olikin unettomuudesta ja väsymyksestä jo melkein menehtymäisillään, noudatti heti Gunhildan käskyä.

Tulipa päivä tämänkin yön perästä; Gunhilda oli kuitenkin edelleen liian heikko. Bård tuli väliin sisälle hänen luokseen; ja nähdessään poikansa ei äidille juolahtanut ajatusta, josta olisi voinut sanoihin

päästä. Gunhilda ei kestänyt; hän vaan pelkäsi poikaansa. Tämä kuin jo muutamalla julmalla silmäykselläkin voisi hänen maahan vaivuttaa.

Bård puolestaan oli taas salaisessa, mutta raskaassa tuskassa. Joka kerta kun hän vaan näki ruumissaaton vaikutti se syvästi häneen, ja kun kirkonkellot kaikuivat, tuntui se mielestään ikäänkuin hänelle itselleen olisi soitettu. Jos hän nyt kuolisi; — ja sulettaisiin mustaan ruumisarkkuun, niin mustiin vaatteisiin puettut ihmiset hautauskellojen soidessa ja suru-virtten haikeissa sävelissä kantaisivat häntä, ja hän sitten laskettaisiin kolkkoon multaan kalmistuneiden ruumiiden joukkoon, hautaan, pois elävien ilmasta ja auringon sulosta, peitettäisiin kolmen jalan paksuisella multa-kerroksella sulettune arkkuneen maan mustaan poveen! — hän tunsu sydämensä pelosta ja kammosta värisevän.

Mutta nähdessään äitinsä ei hän tahtonut häneltä mitään kysyä. Äitinsä näytti hänestä, näet sen, niin heikolta, että Bård ei saattanut hänelle tuskaansa ilmaista. Mutta tuo äitinsä kummallisuus rupesi häntä peloittamaan. Mitä outoja tietoja tuo kalpea nainen säilyttäneekään synkeän mielensä salaisuudessa? Onko hän tietäjä-akka? Onko hänellä näkyjä? Tuo aaveellisuusko on se, joka esiintyy ja hehkuu syvällä noissa suurissa ja tuijottavissa silmissä?

Päivät kuluivat äärettömän hitaasti ja kuitenkin samalla hirveän joutuisasti. Bård'in mielestä tuntui olonsa kuin elämä maahanpaniaistalossa. Kaikki oli hiljaa, äänetöntä, sulotonta, jokaisen kasvot kalpeat ja kaikkien silmät surusta vaahtoavaiset. Tämä kaikki saattoi Annallekin haikeutta. Hän kysyi Gunhildalta, mutta ei saanut vastausta; tiedustelipa hän Bård'iltakin, mutta tämäkään ei tuosta huolinut, vaan rupesi muihin puheisiin. Tuo saattoi siis Annan raskaalle mielelle, oikein pulaan. Onko se jotakin inhoittavaa? jotakin salaperäistä? jotakin häntä koskevaa? Mitä varten tuo sairas niin usein on hyväillyt häntä päätä silitellessä ja virkkaen: "lapsi raukka!" Onko hän tullut tänne miehensä kotiseudulle kärsimään?

Sairas tuli yhä kummallisemmaksi. Niinpä kavahti hän väliin äkkiä seisalleen ja kirkui: "Pyydä Bård'in tulemaan sisälle!" ja kohta sen jälkeen hän voivotteli: "ei, ei, minä en voi! minä en voi!" Taikka taas pyysi hän Annan lähettämään pyynnön papille, että hän tulisi, mutta seuraavassa tuokiossa jäi se kuitenkin sikseen. Toisinaan rupesi hän tiedustelemaan kummallisia asioita, jutustelemaan raivoja ja kamaloita tarinoita kertoen niitä ihmeellisellä totisuudella ja levottomuudella; sitten pyysi hän Annan kertomaan muita samanmoisia aavejuttuja ja kyseli häneltä kaikkia näiden kohtausta aivan kuin ne olisivat Gunhildaa itseään koskeneet! Väliin taas unhoitti hän oman itsensä ja puheli hirveitä asioita paholaisesta ja miten sitä petkutetaan... Anna rupesi pelkäämään tätä vaalean-kalpeaa vaimoa tullen yhä enemmän ja enemmän siihen luuloon, että tuo anoppinsa ei ole täysimielinen. Tästä ei hän kuitenkaan raskinnut sanoa; mutta yhä piinatummaksi ja neuvottomammaksi tunsu hän itsensä.

Oli enää kolme päivää jällellä noista kymmenestä. Silloin ei Bård enää viihtynyt ulkona. Hän meni huoneeseen äitinsä puheille ja kyseli häneltä vakavasti: josko todellakin on jotakin erinomaista pelättävissä. Hän kertoi äidilleen mitä tämä oli sairaana ollessaan sanonut sekä mitä hän itse tästä mietiskelee. Gunhilda piilotti kasvonsa eikä vastannut mitään. Bård kyllä näki miten hänen koko ruumiinsa värisi. Todellisesti peloissaan ollen pyysi hän: "Vastaa minulle äiti! Olenko minä kuoleva? Minä olen levottomuudesta sairas, minä en saa laisinkaan rauhaa en yöllä enkä päivällä; sano minulle siten, että pääsisin väärästä pelostani! sano, että en olekaan kuoleva! että se on vaan sairasta luulottelua. Sano se, äiti! Pyydän sinua! — sillä minä en voisi nyt kuolla." Gunhilda ei vastannut sanaakaan, mutta istui vaan väännehtien itseään. Viimein juoksi hän makuukamariinsa ja sulki ovensa. Bård kuuli hänen siellä ähkyvän ja puhkuvan ikäänkuin hän olisi ollut ähkytaudissa.

Sielunsa hädässä meni Bård tohtorin pateille. Tohtori vakuutti hänen olevan terveen kuin kalan "ja etkä sinä kuole — jollei se nyt ole oikein niin määrätty." "Mutta minä en aiokkaan kuolla!" vakuutti Bård. "Vaiti, poika!" huomautti tohtori, "Jos se on Jumalan tahto, niin täytyyhän sinun kaikkiin taipua". — Jumalan tahto! Miten voisi Jumala semmoista tahtoa? Pahinkaan maailmassa ei raskitsisi tahtoa eli sallia sitä...

Hän meni papin luo; ei sen nuoren, mutta erään vanhan papin luo, jonka hän tunsu. "Voiko Jumalan tahto olla sellainen?" kysyi hän. "Me emme voi mitään tietää", sanoi pappi. "Jumalan ajatukset eivät ole meidän ajatuksiamme, ja Hänen tiensä eivät ole meidän teitämme! mutta niin paljon korkeampi kuin taivas on maasta, niin paljon korkeammat ovat Hänen ajatuksensa meidän ajatuksiimme ja Hänen tiensä meidän teihimme verraten." Bård poistui huumehduksissa ovea kohden. Mitä huolii hän Jumalan ajatuksista ja Jumalan teistä. Hän aikoo elää, elää; hän *tahtoo* elää; hän ei tahdo kuolla! syntihän se olisi katkaista hänen elämän lankansa nyt, synti häntä itseään, synti hänen äitiään ja synti tuota nuorta naista vastaan, jonka kera hän oli lempiliiton sitonut; hän ei ai'o kuolla!

Mutta joka kuluva tunti tuli hän yhä rauhattommammaksi. Anna huomasi hänen olevan suuressa hädässä, jonka tähden hiipikin hänen tykönsä itkien ja pyytäen hänen kertomaan: mitä tuo nyt on. "Minulle on tämä kovin haikeaa", sanoi Anna, "sillä olen niin levoton kun en edes saa mitään

tietääkkään". Silloin sanoi Bård hänelle asian laidan. Anna koki lohduuttaa häntä niin hyvin kuin taisi. "Äitisi on kipeä", puheli hän, "eikä se siis paljoa merkitse, mitä sairaat ihmiset oirailevat". Mutta oikeastaan oli hän todellakin yhtä peloissaan kuin miehensäkin. He likistyivät toisiaan ja pitivät kiinni toinen toisestansa. "Et saa kuolla", pyysi Anna; "minä en aiokkaan kuolla!" virkkoi Bård valittavaisesti; "rukoile edestäni kaikkivaltiasta Herraa! sinuahan, joka olet noin hyvä, suloinen ja kaunis, hän ainakin kuulee!"

* * * * *

Pelätty päivä oli tullut. Tänään täytti Bård kahdeksannentoista ikävuotensa.

Gunhilda vaikeroitsi sairastuoteellaan. Bård istui viereisessä huoneessa vaaleana ja neuvotonna; Anna käveli levotonna toisesta toiseen huoneeseen ja koki, vaikka turhaan, olla apuna kummallekin. Hän pyysi Bård'in pysymään sisällä; sillä se tuntuisi ikäänkuin turvatummalta, arveli hän, varsinkin tällaisen pahan ilman päivänä kuin tänään. Bård arveli: sama se, ja pysyi huoneessaan. Mutta heti sen perästä huomasi hän, että kyllä se on yhtä turvatonta täälläkin. Salaman räjähtävä isku voipi osua tännekin sammuttaen hänen elämänsä kuin kynttilän; myrsky voipi yltyä ja kukistaa koko huoneen ... ja mikä vielä kaikista pahin: on tapahtunut että terveet, voimakkaatkin ihmiset vaipuvat istuimeltaan kuolleena maahan eikä kukaan tiedä mistä turmasta he kuolivat. Hän kätki kasvonsa käsiinsä. Tuon tuostakin kysyi hän Annalta: saisiko hän tulla äitinsä luo toiseen huoneeseen. Anna pudisti päätänsä. "Hän houraa yhä pahemmin ja pahemmin". "Mitä hän sitte puhuu?" kysyi Bård.

"Sitä en minä tajua", virkkoi Anna, "puheensa ovat niin kamalia. Se on mielihäiriötä. Oi, Bård, kaikki hokemisensa ovat luullakseni vaan outoja uneksimisiä ja luulotelmia." Samassa kuului sairaanhuoneesta kirkuna. He säpsähtäen kuuntelemaan. "Bård! Bård!" kuului äidin valittavainen ääni; — kohta riensikin hän sisään. Anna jäi seisoa töröttämään kuin lumottu, kumartuen etunojaan kuunnellen sekä silmin että korvin vieläpä avosuinkin niin tarkoin, ett'ei uskaltanut edes hengittääkään; mutta mitään ei selvästi kuulunut. Kaiken selvän saamisen häiritsi kuiskutus, itku, oihkaminen ja rukoileminen ... voitotus... Herra Jumala, mitä mahtaa tuo olla. Ja se kesti päälliseksi niin kauan. Siitä ei näyttänyt ollenkaan loppua tulevan. Väliin se taukosi, ja Anna kuuli miten Bård lisäytyvällä levottomuudella, yhä kärsimättömämpänä ja maltittomampana kehoitti ja vaati jotakin. Tuo oli todella jotakin semmoista, jota ei saata kertoakaan. Vihdoin viimein hiljeni se pitkälliseksi kuiskutukseksi, mutta sitten taas kuului peloittava kirkuminen: "Ei! Ei! Sano se! Sano se!" virkkoi Bård, "vaikka se sitten olisi miten hirveää hyvänsä, minun täytyy sen tietää!" "Ei, minä en voi! Mene pois tyköäni!" huusi äiti. "Minä en lähde ennen, kuin saan sen tietää", vastasi Bård niin jylheällä äänellä, että Anna sitä kuullessaan vapisi. Sitten taas tuli hiljaisuus hetkeksi. Mutta taas rupesi Bård ärjymään, jommoista karjumista kestikin kauan; Anna ei voinut enää kauemmin odottaa; tuolla sisällä oli tällä hetkellä hänen, Annan, tuomionsa julistettu; hän konttosi tärisevin polvin kammottavalla mielellä sisään heidän luoksensa. Ja täällä jurotteli Bård, kädet tukkaansa vanuneena, tuijotellen vaaleana ja näytti ikäänkuin hänellä ei enää olisikaan ollut valtaa oman itsensä ylitse; äiti se taas vaikeroitsi kovin ja lakanan välissä tärysten niin, kuin olisi hän ollut suonenvetä kiskomana. Anna taisteli saadakseen ääntä suustaan, mutta ei voinut sitä; hän likeni Bård'ia ja nykäisi häntä käsivarresta kuiskaten: "Mitä on tuo?" Silloin heräsi Bård kavahtaen ja remahti kammottavaan nauruun vastaten:

"Minä olen paholaiselle luvattu".

Anna vaipui polvilleen hänen eteensä; hän luuli Bård'in tulleen hulluksi. "Armahani, älä sano tuommoista; sitä et kumminkaan todella ajattele; tiedäthän, ett'ei se ole totta. Mitä pahaa olet sinä tehnyt, että semmoista olisi tapahtuva?" — Ikäänkuin alituisella itkumielellä ollen vastasi Bård semmoisella äänellä, jota ei Anna enää tuntenutkaan: "Äitini luovutti minun ennen kuin vielä olin syntynytään."

Anna oli aivan huumeuksissa. Silmissään pimeni maailma ja oudot välähdykset leimahtelivat. Hän juoksi vuoteen viereen, pudisti Gunhilda käsivarresta ja kirkaisi: "Se on valetta! Semmoista ei tapahdu! Se on valetta!" Mutta Gunhilda kohotti silmänsä, jotka olivat niin täynnä vaivaa ja tuskaa ikäänkuin hän olisi jo ollut tuomittu, ja sanoi sitten Annalle: "Jos voit nyt pelastaa hänen, sinä Jumalan enkeli, niin tee se; sillä minä olen tehnyt niin, kuin hän nyt itsekin sinulle sanoo; ja yöllä on aika päätingissä."

* * * * *

"Mene papin puheille, tuon nuoren papin puheille," oli äiti sanonut. Ja mitään muuta neuvoa ei tässä nyt ollutkaan. Bård ei tuntenut enää omaa itseäänkään; sillä hän oli muuttunut toisellaiseksi kuin ennen oli. Onpa tosiaankin tämä oikein tukalista tukalin kohtalo olla luovutettuna, ei omistaa omaa itseään, olla oikeudettomana ja voimaton tahdossaan kuin eloton kappale niin, että kun omistaja tulee, niin täytyy vaan seurata samoin kuin vehriäisellä laitumella iloisena röhkivän ja syöskentelevän sian täytyy seurata teurastajaansa! Mutta tuo teurastaja, se onkin paholainen, se henki, joka kaikesta tuomitusta

sielustaan vihaa sekä Jumalaa että ihmisiä, ja jonka elämä on paljasta pahan-tekoa ja ilonsa ja lohduksensa nähdä ihmisiä piinattavan. Vähäisen hetken perästä on maa halkeava ja pitkät, terävät kynnet pistäytyvät esille...

Bård riensi läpi myrskyn kuin pelkäävä lintu. Ja hän ryntäsi papin konttoriin tuijottavin silmin ja suu ammoltaan, koki ilmaa läähöttäen saada ääneensä: "pelasta minut, pappi!" Pappi nousi paikalla: tuo mies on varmaankin hullu. Mutta sitten juolahti hänen mieleensä, että se onkin Bård, tuon vaalean rouvan poika. Ja pappi nyökäytti keveästi päätänsä ikäänkuin omille mietteilleen ajatellen: vihdoinkin tuli hän.

Hän sai Bård'in siksi tyyneytymään, että tämä voi puhua. Ja niin rupesikin hän kertomaan. "Mutta sitä mitä minä nyt puhun", sanoi Bård, "ei saa kenenkään tietää!" "Sitä mitä sinä sala-ripillisesti ilmaiset minulle", virkkoi pappi, "ei saa kutkaan muut tietää kuin yksin Jumala." "Vaikkako ilmaistavan laatu olisikin kaikista pahinta?" — "Niin se on, vaikka se olisi pahimmasta pahempaa."

Ja Bård kertoi. Mutta koht'ikään kavahti hän seisoaalleen. "Tässä ei ole aikaa pitkiin puheisiin; sano vaan minulle, pappi, voitko lumota pahalaisen?"

"Sinä et tiedä mitä sanotkaan," huomautti pappi. "Niinpä, paha kyllä", vastasi Bård. "Tänä päivänä, tänä iltana tulee pahalainen minua perimään; sillä se omii minun, se on kauppa-sopimuksella saanut minun omakseen." ... "Oletko *sinä*, joka olet noin nuori —?" "En minä, mutta toinen, *toinen* on luovuttanut minun!" — "Toinen? Kuka toinen on voinut luvata sinun pahalaiselle?" kysyi pappi kummastuen. Bård ei ollut kuulevinaankaan.

"Nyt ai'on vaan kysyä sinulta", jatkoi Bård, "pitääkö sellainen kauppa paikkansa? Onko muilla oikeus tehdä minun kanssani sillä tavoin?" "Oikeudesta emme tässä rupea puhumaan", virkkoi pappi. "Mutta josko kauppa seisoo, se riippuu taas siitä, kuka toinen ihminen sinun on luvannut." "Se oli ... mutta onko varmaa, ett'ei vaan kukaan saa sitä tietää?" — "Epäiletkö sitä?" — "Oh, ei, se on tosi... Niin aivan, se oli ... se oli oma äitini."

Pappi oikein säikähti. Onko moinen mahdollista? Voiko nainen mennä niin pitkälle? Saattaako äiti luvata oman lapsensa pahalaiselle? eikö ole kirjoitettuna, että se on mahdotonta, jotta äiti voisi unhoittaa lapsensa? Toden totta on ihmisyyden hirvittävä, kamala kapine, täynnä ilkeitä metkuja ja salaisia pahoja juonia, jumalattomia ajatuksia ja perkeleellisiä haluja uhkuva sopukka; mutta sittenkään ei hän olisi tuommoista arvannut ajatella. "Kerro", sanoi hän Bård'ille. "Jos tuo on totta, niin on se tosiaankin surullinen tapahtuma. Kerro kaikki ja joudu hyvissä ajoissa; jos pahalainen tulee, niin ei hän ainakaan tule ennen kuin puoliyön aikana."

Bård rauhoittui vähän ja rupesi kertomaan. Hän puhui kaikki mitä hän oli äidiltänsä kuullut, ja sitten kertoi hän itsestään. Ja siinä kertoellessaan juolahteli hänen mieleensä monia itse kokemiansa asioita, mitä milloinkin, ja hän oivalsi nyt, että nämä olivatkin olleet viittauksia ja enteellisiä varoituksia siitä, mikä häntä kohtaa; ne olivat olleet enimmäkseen unia ja muita semmoisia aaveita. Ennen ei hän vielä ollut ottanut noita huomionsa; mutta nyt puheli hän näitä asioita oikein kovassa tuskassa, ja tällä uudella tavalla otaksuen selvisivätkin nuo enteet perustaviksi ja aivan kummallisiksi. Ja pappi uskoi yhä totisemmin sitä mitä Bård kertoi ja yhä synkemmiksi siis kävivät hänen ennestäänkin kovan-näköiset silmänsä. Mokomaa ilkeysjuttua ei hän ollut koskaan kuullut!

"Nyt tiedät kaikki pappi", virkkoi Bård, "sano Jumalan tähden nyt minulle, josko moinen kauppa voipi pitää paikkansa." Pappi oli hetken aikaa ääneti, mutta sitten lausui hän: "Kyllä."

Bård oli kyllä itsekin niin ajatellut; mutta kuitenkin oli kovaa kuulla sitä vahvistavan sellaisen miehen, joka ainakin sen tiesi. "Ei, ei," pyysi hän, "se ei *ole* totta! semmoista ei *voi* meidän Herramme sallia."

"Ethän toki tahtone mestaroida Jumalan säädöksiä?" kysyi pappi. "Aiotko *sinä* sanoa Jumalalle: se ja se on oikein, ja sen olet Sinä luvannut, mutta sitä tai sitä et Sinä saa tehdä? Tahtooko savi opettaa savenvälajaa? aikooko luotu määritellä lakia Luojalle?" Bård tunsu häpeävänsä; "ei, ei, ei niin," sanoi hän, "mutta minä en ymmärrä —"

"Ymmärrä! ymmärrä!" matki häntä pappi pyhässä harmissaan. "Vai niin, sinä tahdotkin ymmärtää Jumalan ajatuksia? aikonet ruveta neuvoksi Jumalan säädöksille? Sinä, maan matoinen, sinä poloinen, joka et ole edes senkään arvoinen, että Herra tallaisi sinun jalkainsa alle, sinä huono astia, täynnä syntiä ja viheliäisyyttä, sinä, joka jok'ikinen hetki elämässäsi olet ilkeillä synneilläsi ansainnut tuhannen kertaa helvetin, sinä tahdot ylvästellä Pyhästä Taivaasta, sinä tahdot ymmärtää hänen tahtonsa? Totisesti, jos perkele tällä hetkellä astuisi esiin ja ottaisi sinun elävänä, olisit sen kyllä ansainnut."

Bård pelkäsi. Tälläistä ei hän ollut ajatellutkaan. Noin mahdikasta puhetta ei hän ollut ikänä ennen kuullut. "En sitä tarkoittanutkaan", virkkoi hän sävyisästi, "mutta yritin vaan päästä selville siitä, josko äidillä voi olla oikeutta..."

"Kunnioita isääsi ja äitiäsi!" muistutti pappi, "sinulle ei ole luvallista tuomita heidän tekemisiänsä, vaikka ne näyttäisivät kuinkakin kummallisilta. Oikeastaan et sinä tosin ole pahempi kuin muutkaan. Perisyntien kautta olemme me kaikki paholaiselle luovutettuja! Sinä kieltäydyt hyväksymästä sen, mitä äitisi on tehnyt. Yhtä hyvin voisit olla hyväksymättä että äitisi on sinun siittänyt ja synnyttänyt; sillä sen teki hän myöskin kysymättä sinulta. Huomaa, poika, ja ajattele perään! Kaiken sen mitä perintönä vanhemmiltasi saat, on sinun ottaminen vastaan, juuri kuin ne tulisivat Jumalalta, pitää ne Jumalan lahjana taikka Jumalan rangaistuksena; synnin, sairauden, kuoleman ja kaikki täytyy sinun vastaan ottaa, ja jos napiset, niin napiset sinä silloin Jumalaa vastaan, joka sinun on luonut! Jokainen lapsi, joka syntyy maailmaan, on syntynyt synnissä, ja Jumalan epäsuosiossa, perkeleen lapsena ja omaisuutena, eikä kenenkään käy valittaminen sitä, että hän tuomitaan, mutta Jumalan viisautta tulee ylistää itse helvetissäkin; sillä helvetti on meidän oikea perintömme; sinne me luontoperäisyytemme mukaan kaikki kuulumme. Mutta se joka tulee pelastetuksi, hän pelastuu Jumalan ansaitsemattomasta armosta ja sen ihmeen kautta, joka on kaikkea ymmärrystä ylevämpi, jonka tähden ei itse ijäisyyskään ole oleva liian pitkä aika siihen, että oikein kiitettäisiin Jumalaa tällaisesta ansaitsemattomasta hyväntekeväisyydestänsä; mutta se joka joutuu helvettiin, sanokoon: tosiaankin nautin minä nyt oikeaa osaani ja sitä kuin olen ansainnut; mutta Jumalan oikeudella ja pyhyydellä ei ole ollenkaan määrää."

Bård masentui yhä enemmän ja enemmän. Tätä ei hän ollut milloinkaan tietänyt.

"Ja sinun", jatkoi pappi, "sinun täytyy enemmän kuin muiden kerjätä armoa ja nöyryä Jumalan vanhurskaudelle, sinä joka kaikkena elin-aisanasi olet elänyt synnissä ja pahuudessa ja kaikin tavoin vastustellut Jumalan tahtoa! Ole varma siitä: koska Jumala antoi äidillesi vallan tehdä moisen kauhu-teon sinulle, niin näki Hän jo edeltäkäsikin, että sinusta oli tuleva semmoinen jumalaton mies, joka on ansaitseva enemmän pahaa, kuin moni muu, ja niin siis teki hän ainoastaan oikein sinulle, kun hän salli sinun annettaman paholaisen valtaan."

"Mutta ... mutta ... Anna? mitäs pahaa hän on sellaista tehnyt, että hänenkin täytyy joutua tällaiseen onnettomuuteen?"

"Sitä, olisiko hän tehnyt mitään erityistä pahaa, emme voi tietää; mutta sen me tiedämme, että jos Jumala on kerran lähettänyt hänelle tämän, niin on Hän katsonut hänen sen tarvitsevan sielunsa pelastukseksi."

Nyt ei Bård tietänyt enää mitään neuvoa. "*Pitääkö* minun siis mennä helvettiin tänä yönä?" kysyi hän toivotonna.

Pappi katseli äänetönnä häneen, ja kun hän näki tuon nuoren miehen olevan nöyrytyneen, lausui hän:

"Jos sinä tuota päättä joudutkin helvettiin, niin ei sinulla ole siihen mitään sanomista. Mutta koska Jumalan tahto on, että niin moni kuin suinkin mahdollista irtautuu paholaisen kynsistä ja kavaltaa häntä sielunsa suhteen, niin varmaan siis on sinullakin oikeus koettaa pelastamistasi, vaikkapa kohta paholaisella olisikin suurempi oikeus sinuun kuin useimpiin muihin ihmisiin. Mutta jos toivot pelastua, niin on sinun ensi työksi sydämesi vakaisuudella kumartuminen ja nöyrytyminen Jumalan edessä ja antautuminen tykkänään Hänen huostaansa..."

"Kyllä, kyllä! minä teen niin! minä teen niin!"

"Nöyry Jumalan edessä tunnustaen, että mitä ikänä Hän tahtoo tehdä, niin on Hän aina oikea ja pyhä, mutta sinä olet syntinen, joka et ansaitse muuta kuin helvetin..."

"Kyllä, kyllä!"

"Hän on se, jolla on kaikki oikeus ja voima taivaassa ja maassa niin, että vaikka sinä olisit suurin pyhimys ja Hän tahtoisu tuomita sinun, niin tekisi Hän siinä ainoastaan oikein eikä sinulla olisi vähääkään kerskuttavaa, vaan olisi sinun nöyrytyminen ja ylistäminen Hänen nimeänsä sekä häpeäminen omaa kurjuuttasi, että sinä olet Hänen edessään vähempi-arvoinen kuin viheliäisin on Leviitan rinnalla.

"Aivan niin..."

"Ja sinun täytyy rukoilla armoa kaikkien synteisi tähden ja erittäinkin siitä, mikä on kaikista pahin synti, nimittäin: että sinä olet ajatellut ylvästelevästi ja uppiniskaisesti Jumalaa vastaan sekä yrittänyt ymmärtää ja tuomita Hänen korkeita ajatuksiansa, neuvoansa ja Hänen viisasta tahtoansa."

"Minä rukoilen, minä rukoilen..."

"Senkin synnin tähden, joka on sitä lähinnä suurin, nimittäin: että sinä olet ajatellut pahaa vanhempiasi ja varsinkin äitiäsi vastaan, jota tuomitsemaan sinulla ei ole ensinkään oikeutta, mutta olet velvollinen rakastamaan, kunnioittamaan ja tottelemaan häntä vielä sittenkin, vaikka hän antaa sinun

paholaisen haltuun."

"Kyllä, kyllä, kaikkien —"

"Vilpittömästi ja vapaaehtoisesti tulee sinun nöyryyttää sydämesi Jumalan ja vanhempiesi edessä, tunnustaen: minä yksinäni olen syntinen ja olen siis ansainnut kaikkea paha ajassa ja ijankaikkisuudessa; oikein he tekevät tuomitessaan minun tähän kaikkeen, ja kaikesta sielustani kunnioitan minä Sinua; mutta jos Sinä, suuri, ijankaikkinen Herra Jumala! ansaitsemattomasta armostasi tahdot pelastaa minun, niin ai'on minä koko elinaikanani olla uskollinen palveliasi ja kiittää Sinua ijankaikkisuudessa siitä, että Sinä olit niin äärettömän hyvä."

Myrskyn viima vingutti seiniä ja ikkunalasia, rasketta ja outoa huminaa kuului ulkoa, portti-pielet ja aidan seipäät ulvoivat kummallisesti; tuo kaikki siis oli ennettä siihen, että oikea rajuilma uhkaili nousta ja tämä oli Bård'in mielestä paha merkki ja aavistus. Tällaisella ilmalla paholainenkin on varmaan liikkeellä... Hän kuunteli kyllä papin sanoja, mutta enemmän kuitenkin humajavaa myrskyä ja mitä vinhemmäksi myrsky yltyi sitä ymmärtämättömämmäksi kävi Bård. "Polvillesi!" huusi pappi nyt, koska tuulen kammoittava vihma rupesi jo läpi huoneen ulvomaan, "laske polvillesi! nöyryyttäen itsesi Jumalan edessä." Bård laskihe polvilleen, vaikka tuo tuntuikin hänestä vaikealta ja hän huusi hätäilevänä: "Sydämmestäni nöyryyn ja kumarrun minä Jumalan edessä; Hänellä on oikeus..."

"— Jumalan ja vanhempaisi edessä;" oikaisi pappi ankarasti.

"Jumalan ja vanhempaini edessä; heillä on oikeus ja voima tehdä minulle, mitä he tahtovat; mutta minä olen syntinen ja olen siis ansainnut sen, ja vaikka he työntäisivät minun helvettiin, niin tahdon kuitenkin ylistää heitä suuresta armostaan ja yhäti olla heidän uskollinen palveliansa"... Hän katseli pelkäävänä ylös. "Onko se niin?" kysyi hän.

"Luullakseni tarkoitat sinä: oikein. Anna itsesi nyt Jumalan haltuun rukoillen armoa!"

"Minä annan itseni Jumalan haltuun ja rukoilen armoa", oihkui Bård suuressa hädässään. Ja sitten kysyi hän papilta: "onko se oikein?" "Nouse seisollesi, poikaseni", vastasi tämä. "Ja nyt täytyy sinun pelastaa minut!" pyysi Bård. "Nyt koetamme tehdä mitä voimme," vastasi pappi. "Jumala vapahtakoon sinun totisesti kaikista synneistäsi!"

"Mutta," lisäsi pappi, "saadakseni varmuuden siitä, että sinulla on oikea totisuus ja vilpittömän aikomus, niin on sinun lupaaminen minulle täällä kahden kesken suusta suuhun, että jos sinä pelastut, niin annat kolmannen-osan kaikesta mitä perintönä äidiltä tulet saamaan, sille kirkolle, missä sinä pelastetaan, — Jumalan kunniaksi ja kurjan sielusi lunastukseksi."

"Sen lupaan minä ... niin totta kuin pelastun ... niin totta kuin odotan Jumalan armoa," vakuutti Bård.

Pappi istuutui kirjoittamaan. Hetken perästä pisti hän paperin esille, sanoen: "tähän olen kyhännyt lahjakirjeen; kirjoita sen alle!" Bård tarttui pännään ja piirsi ristin; pappi kirjoitti sitten siihen Bård'in nimen. "Aivan niin Jumalan nimessä", virkkoi hän vielä ja nousi seisolleen.

Ilta kului hitaasti. Pappi veti takin yllensä ja otti vanhan kirjan, jota nähdessään Bård hyvin ilostui; sillä hän luuli, että tuo nyt on se mustakirja; sitten otti pappi kirkonavaimen ja lyhdyn sekä käski Bård'in seurata mukanaan. "Altarin vieressä olemme me paremmassa turvassa kuin täällä", sanoi pappi; Bård huomasi hänen olevan vaalean. Ja he lähtivät.

Mutta poistuttuaan vähän matkaa pappilan rakennuksesta, ilmautui metsän synkeästä siimeksestä kaksi naista, jotka rupesivat äänettöminä heitä seuraamaan. Toinen naisista nojauti toiseen ja heidän kulkemisensa kävi kovin vaikeasti. Mutta kirkkoon sitä nyt vaan suunnitettiin.

* * * * *

Ilma oli hirmuisen ryöppyinen. Kadut olivat tyhjä ja huoneet suljetut; myrsky viuhui suhisten ja järveltä kuului kummallinen pauhina, ikäänkuin syvyydessä sohiseva käheä ääni. Pappi pääsi töin-tuskin takkineen kävelemään; mutta Bård koki lujasti pitää kiinni hänen kädestään ja oli mielestään näkevinään jok'ainoan päädyn päättehestä ja joka huoneen taustalta paholaisen kurkistelevan liehutellen nahkasiipiään ja heilutellen sarviaan. Koskaan ei kirkkotie ollut tuntunut hänestä näin pitkältä.

Vihdoin pääsivät he perille. Pappi otti avaimen esille ja avasi vakaasti oven; lukko kumahti oudosti ja salparauta räkäsi kummallisesti. Kirkossa oli kaikki kammoittavan hiljaista; mutta kohta tunsivat he ikäänkuin jostakin kellarista lemuavaa, tuoreen tympeää ja käryltä-hajahtelevaa löyhkää ja jok'ainoalle jalan-kapsaukselle raikui ylt'ympäriinsä jokaisessa holvissa ja nurkassa kumahtelevia kajahduksia niin, että olisi luullut siellä paljon väkeä kävelevän. Täällä tuntui nyt siltä, kuin myrskyn riehuna olisi

kuulunut kaukaa, mutta yhä taukoamattomammasti ja painavammasti sen jymisevä ääni kuitenkin soi; se oli ikäänkuin ukkosen jyminä vuoriharjun takaa, mutta johon ääneen on kuitenkin aukko ja ullaakoin läpi kulkiessaan yhtynyt pitkäsointuista ulvontaa. Bård tunsu kylmän hien valuvan kasvoiltaan ja hän piti lujasti kiinni papin kädestä. Mutta hän tunsu sen käden, mistä hän piti kiinni, vapisevan.

Kirkon-permanto ei tahtonut loppua ollenkaan. Oli ikäänkuin he olisivat tallustelleet aina samassa paikassa edistymättä vähääkään. Kylmiä tuulauksia puuskui heitä vastaan; jotka tuntuivat ikäänkuin leuhottavien käsien vihalta tai näkymättömän hornan-nielun hengähdyksiltä. Valkoisia lakanoita haamoitti vilahduksella näkyviin ja piiloutuivat taas patsaiden ja muurinkulmien taakse, ja näiden yläpuolella sekä ylt'ympäriinsä kattoholveista kuului ikäänkuin väkinäisiä siipien-pyrähdyksiä. Tuo heikko lyhtyvalo vilkutti hämärästi penkki-riveihin ja jätti suuria, levottomia varjoja, jotka muuttivat muuttamistaan paikkaansa ja milloin hämmentyivät seinillä vallitsevaan synkkään pimeyteen. Vihdoin viimein saapuivat he alttarille. Bård henkäisi syvästi ja tunsu helpotusta. Nyt olivat he perillä. Tässä pyhässä paikassa pitäisi ainakin olla turvassa, varsinkin kun pappikin on mukana. Nyt viritti pappi kynttilän alttarille ja käski Bård'in polvistua alttarin viereen. Bård totteli käskyä nöyrästi ja siinä oli hän nyt kumartuneena puoleksi lymyten papin viitan suojaan. Pappi kääntyi selin alttariin ja kiersi kädellään suuren piirin ympärillensä ilmaan, teki ristinmerkkiä joka taholle ja rupesi rukoilemaan. Hän pyysi ensiksikin Jumalan antamaan anteeksi sitä että hän tuli esille Hänen alttarillensa näin syntisen miehen kera, joka koko ilmoisen ikänsä on elänyt ilman kuritusnuhdetta ja ilman uskoa; "mutta nyt on hän nöyryyttänyt itsensä ja antautunut Sinun huostaasi ja etsii täällä nöyrästi Sinun armoasi; sentähden rukoilen minä hänen edestänsä pyytäen Sinua, että äärettömästä laupeudestasi pelastaisit hänen tuosta suuresta hädästä, missä hän nyt on, sekä olisit meidän kummankin luonamme tällä hetkellä ja vapahtaisit meidät molemmat, mutta erittäinkin hänen perkeleen vallasta ja pahasta kavaluudesta." Ja hän rukoili kauan ja kauniisti, pyytäen, siunaten ja toivottaen rauhaa.

Bård tunsu hyvän voiman jokaisesta sanasta. "Poum —!" kuului hiljaa ja lempeästi kirkontornista; se oli kellon sointu; mutta Bård'in mielestä kuului tuo ikäänkuin Herran vastaukselta. Vaan heti tämän perästä ulvahti taas kamalasti ikäänkuin iva-vinkunalla eräässä torni-aukossa. Ja myrsky yltyi; kirkko humisi ja seinät jymähtelivät kummallisesti. Pappi otti kirjan ja rupesi lukemaan. Tuo oli varmaankin mustakirja; sillä Bård ei ymmärtänyt siitä ainoatakaan sanaa. Mutta kuitenkin tuntui se hänestä oikein tenhoavalta. Sanat olivat niin voimallisia, että niiden täytyi peloittaa paholaista. Mutta mitä pitemmältä pappi sitä luki, sitä enemmän rupesi hänen äänensä vapisemaan. Nyt varmaankin tulee pian! Bård siirtyi yhä likemmäksi ja likemmäksi alttaria. "Poum — paum!" kumisi taas kirkontornissa; mutta myrsky pauhasi niin, että tuo soitahdus tuskin kuului. Oli aivan kuin hyvät ja pahat vallat olisivat keskenään taistelleet. "Lue nyt 'Isä meidän!'" kuiskasi pappi; "nyt tulee ankarin taistelu!" Nyt oli Bård peloissaan. Hän rupesi lukemaan hiljaa itsekseen; mutta se ei luistanutkaan, se meni aivan väärin. Hän alkoi uudestaan, mutta päästyään viidenteen rukoukseen hajosi hänen ajatuksensa. Mikä tuolla ulkona noin humisee? Kuka noihin seiniin niin jymäyttelee? Ja mitä on tuo kummallinen möhinä ja surina tuolla selkänsä takana? Kukaties ovat pikku-perkeleet päättäneet leikitellä hänen kanssaan tänä iltana. Niitä istui hänen takanaan penkin-sarjoilla pitkissä riveissä, ikäänkuin pöllöhaukkoja tahi kissoja; hän oli näkevinään niitä; hänen mielestään oikein tuntui: miten niiden silmät kiiluivat keltaisena tulena pimeästä. Kirkko oli täynnä kummituksia ja perkeleitä, jotka istuivat vaanien, hiojen kynsiään ja järsiskellen selkäänsä; ne odottavat! ne vaanailevat! Hän luki "Isä meidän" uudestaan ja uudestaan eikä ensinkään huomannut: menikö se oikein vai väärin. Ja pappi messusi messuamistaan niin, että kirkko kumisi, ja säveleet kaikuivat kauttaaltaan, kajahdellen seiniin ja sointuivat raikkaina takaisin.

Hui, miten jyskää. Tuleeko paholainen lattian kautta esille? Tulikiveltä, käryltä ja katkulta jo lemahtelee... Hän tarttui molemmin käsin alttariin vetäytyen yhä likemmäksi ja likemmäksi sitä. Kumma ja kauhu! Koko kirkko tuntuu vajoavan maahan, vajoavan maan sisään. Ei; se ei pysy kohdallaan. Se kukistuu perustuksiltaan, se soutuu, se heiluu ja kelluu kuin laiva merellä... "Poum!" kumisi taaskin ratisten ja voivottaen ikäänkuin kaukaa vuoriharjulta kuuluen; "pium! paum!" "Olkoon nyt Jumala meidän kanssamme", toivotti pappi. Hän pukeutui messukasukkaan ja teki ristinmerkkiä ilmaan. "Rukoile Jumalaa nyt anteeksi-antamaan syntisi; sillä nyt koht'ikään ne sinua raskaimmin painavat", sanoi hän. Ja Bård rukoili. Pappi otti kalkin käteensä ja sitä esillä pitäen rupesi hän vapisevalla äänellä veisaamaan Jesuksesta Kristuksesta, joka ajoi ulos perkeleet ja salli niiden mennä sikalaumaan Genesaretin järven rannalla. Bård ajatteli kauhistuksella syntejään, aina niistä ensimmäisistä ruveten, kun hän oli kosio-leikkisillä kadulla tyttö-hattaroiden kera, tappeli poikien kanssa ja teki ilkeyksiään matkustajille, niihin viimeisiin asti, kun hän purjehti merellä ollen villi heittiö, tappeli ja löi ihmisiä turmiolle, joi ja viekotteli nuoria tyttöjä. Heidän huutonsa ja valituksensa kuuluvat nyt Taivaaseen, kukaties voimallisemmin kuin hänen rukouksensa.

Huumauksen-tapainen jyminä kumisi läpi kirkon. Bård kavahti säpsähdyksellä seisoalleen ja tarttui kiinni alttariin, pusertaen niin lujasti, että sormensa-päitä karvasteli: "nyt tulee paholainen!" Humisi, jyskyi, ruskui ja rauskui joka taholla ja selvästi tuntui, että kirkko ei enää seisonutkaan perustuksillaan... Ja lattiasta hänen jalkainsa alla sekä ylt'ympäriinsä seinistä kuului ikäänkuin kynsien

raaputusta, ruumiit kellarissa romistivat kovasti arkkujensa-kansia; ne odottavat vierastansa! Pelon huumaamana vanui Bård lujasti papin takkiin. Huone pimeni yhä ja kynttilät paloivat sinertävän keltaista valkeaa; nyt rupesi kirkko tärisemään; kuiskutusta ja suhinaa joka nurkassa ja sopessa; suuri valaskala tulisine silmineen rötköttää avo-suin kuorin-ovella aikoen niellä hänen julmaan kitaansa! se on nyt se paholainen! Tuo on se paholainen! Se isoni isonemistaan ja tuli yhä rumemmaksi ja rumemmaksi; pitkillä käsillään, jotka kärkeen tavoin venyen matelivat lattiaa myöten yhä likemmäksi ja likemmäksi, tahtoi tuo hirmu tarttua kiinni Bård'in jalkoihin; läpi kirkon kumisi ja jyskyi kovin kamalasti, ikäänkuin ruumisarkun kansinauloja olisi kiinni ta'ottu... "Pakene täältä, sinä paha henki!" ärjyi pappi kuolemantuskaisena, "tämä mies on antanut itsensä Jumalan haltuun!" —

Raivoisasti huudahtaen kuului erään naisen ääni ja kiiruhtava, hoiperteleva astuskeleminen kopsui permannolla. "Minä *tahdon!* — minä *tahdon* olla hänen luonaan! Minun saa tuo paholainen viedä, mutta ei häntä!" huusi tuo ääni, ja kaksi naista ryntäsihe alttarille. Toinen oli Gunhilda, kamalan-näköinen, sinisen vaaleine ontevine poskineen; hiuksensa riippuivat suortuvina vesittyneiden silmiensä edessä; toinen taas oli Anna, kalpea kuin ruumis. Jäykkä kasvoisena ja kankein silmin, jotka näyttivät palavina kuin tulikeihäät, piti pappi kalkkia ja kirjaa esillä heihin päin, siunaten ja kiroten niin, että se oikein sähisi heidän silmissään: "paetkaa täältä, te naishaamuiset perkeleet!" Ja eivätkä he siis saaneetkaan tulla aivan Bård'in luo. Silloin lysähti Gunhilda kyyryksiinsä, vaipui puoleksi takaisin nojautuen hervotonna Annaa vasten. Mutta Annakaan ei enää jaksanut. Hän laskiye varovasti Gunhildan permannolle, lankesi itse polvilleen hänen viereensä ja alkoi lukea: "Isä meidän", — puoleksi houreissaan ja puoleksi ajatuksella siten osoittaaksensa papille, että he ovatkin ihmisiä eikä kummituksia. Silloin joutui pappi hämillään seisoa töllöttämään. Hän tunsii itsensä samalla sekä hämmästyneeksi että iloiseksi. Kun Anna ehti kolmanteen rukoukseen, alkoi kello lyömään kahtatoista. Ja kun "Isä meidän" oli lopussa, löi kello viimeisen eli kahdennentoista kerran. Puoliyön-hetki on siis ohitse. Pappi huokasi syvästi, nojautui vapisten alttaripöytänsä ja pyyhki hikeä otsastaan. "Pelastettu!" sanoi hän. Bård ryömi polvillaan papin luo ja puseri hänen käsiään —: "Kiitoksia! Jumala sinua tästä kaikesta ijäisesti palkitkoon!"

Gunhilda vavahteli. Hän oikaisihe seisoaalleen: "Pelastettu —?" kuiskasi hän. "Jumalan olkoon kiitos ja ylistys..." Hän vaipui taas hervotonna maahan. Ja kun Bård tuli hänen luokseen, oli Gunhildan elonhenki jo sammunut. —

Nuo molemmat nuorikot olivat polvillaan ruumiin vieressä. Pappi seisoi heidän takanaan kynttilä kädessä. Ja sitten hän lausui: "Saiko äiti itse antaa nyt sielunsa lapsensa edestä? Sitä emme tiedä. Mutta Jumalan tuomiot ovat kaikki oikeita, hänelle olkoon kiitos ja kunnia. Amen."

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PAHOLAISELLE LUVATTU ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do so practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you

must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.